

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐκαστὸν ἔτος καὶ εἶναι ἑτησίαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδοῦ Σταδίου 32.

22 Σεπτεμβρίου 1885

Ἀρχόμεθα σήμερον, καθ' ἃ προηγγείλαμεν, τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νεωτάτου ἔργου τοῦ διακεκριμένου ἡμῶν λογίου κ. Δ. Βικέλα, ὅπερ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «De Nicopolis à Olympie, lettres à un ami» ἐδημοσιεύθη πρό τινας γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις. Τοῦ κ. Βικέλα τὸ ὄνομα, ὡς συγγραφέως τοῦ Λουικῆ Λάρα καὶ δεξιωτάτου μεταφραστοῦ τοῦ Σαίξπηρ, ἐκτός πλείστον ἄλλων εὐδοκίμων αὐτοῦ διατριβῶν, θά ἔρκει ὅπως κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν ὑπὲρ τῆς νέας αὐτοῦ συγγραφῆς· ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτων τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βικέλα ὡς ἐκ τῆς ὕλης αὐτοῦ προῦρίσται: νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν, οἵτινες ἢ θέλουσιν ἀναγνωρῆσαι ἐν αὐτῷ τὴν φύσιν οἰκείων καὶ προσφιλῶν χωρίων, ἢ θέλουσι γνωρῆσαι τῆς ἰδίας πατρίδος, τῆς μικρᾶς, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις ἀνεξερευνητοῦ ἔτι, νέας γωνίας καὶ ὄψεις.

Τοῦ βιβλίου, οὗτινος τὴν ἐξελληνίσαι ἐπιλοπόνησεν ὁ συγγραφεὺς χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑστίας, προτάσσονται τὰ ἑξῆς ἐν εἰδῇ προλόγου: «Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐγράφησαν κατὰ τὴν διάρκειαν βραχείας περιουσίας κατὰ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἦσαν δὲ προσωριμῆς: εἰς δημοσίευσιν, ὡς ὁ ἀναγνωστὴς εὐχερῶς θά ἴδῃ. Παραδίδων αὐτὰς εἰς τὸν τύπον, ὑπέκω εἰς τὴν παρακίνησιν τοῦ φίλου μου μαρκησίου de Queux de Saint Hilaire πρὸς τὸν ὅποιον ἀπηθύοντο, καὶ ὅστις ἐνόμισεν ὅτι ἴσως ἀναγνωσθῶσι μετὰ τινας πειραγείας ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὡς αὐτὸς αὐτός, εἰς τὰς βαθμιαίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους προόδους.» Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι θέλουσι δοκιμάσει αἰσθημὰ τι ἠδύτερον τῆς ἀπλῆς περιεργείας οἱ διεξερχόμενοι τὰς ἐπιστολάς τούτας, ἐν αἷς ὁ συγγραφεὺς περὶ τῆς γαλλοῦ ἐνδιαιτριβῆς εἰς φυσικὰς καὶ ἠθρογραφικὰς ἑξεικονίσεις τῶν πόλεων, τῶν θέσεων, καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ παντὸς ἀξίου λόγου κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκδρομῆς αὐτοῦ, περιγράφων ἰδῶ μὲν τὸ κάλλος τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, ἐκεῖ δ' ἀφιέμενος εἰς ἀναμνήσεις περιδύξου ἀγῶνος, ὅτε μὲν παρέχων πληροφορίας περὶ τῆς ἐμπορικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου πόλεως τινας, ὅτε δὲ χαράσων τὴν σκιαγραφίαν περιέργου τινὸς τύπου νεωτέρου Ἑλλήνος.

Ἄλλὰ πᾶσα ἡμῶν σύστασις περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου ἀποβαίνει περιττὴ μετὰ τὰ γραφέντα περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ἐγκρίτῳ γαλλικῷ τύπῳ. Ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῶν σπουδαιότερων φύλλων τῆς γαλλικῆς δημοσιογραφίας, ὁ Χρόνος καὶ ἡ Νέα Ἐπιθεώρησις, ἐδημοσίευσαν ἐκτενεῖς ἀναλύσεις τῶν ἐπιστολῶν, ὀφειλομένας εἰς ἐπισήμως γραφίδας, τιμῶσας δ' οὐχ ἤττον τοῦ συγγραφέαντος τὴν ἡμετέραν πατρίδα, τὴν ὅποιαν οἱ πλείστοι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ γινώσκουσιν ἔτι μόνον ἐκ τῶν εὐφυῶν καὶ εὐφαντάστων, ἀλλ' ἀδίκων ἐν πολλοῖς, βιβλίων τοῦ Ἀμποῦ. Ὁ κ. Βικέλας εἰλικρινῶς καὶ μεμετρημένως ἀνομολογῆσας τὰς ἐπιτελεσθείσας παρ' ἡμῶν προόδους, χωρὶς νὰ ἀποκρύψῃ καὶ τὰ παραμένοντα ἐλαττώματα, μεταδούς τοῖς ξένοις ἀρίστως ἐντυπώσεις

περὶ Ἑλλάδος, καὶ γενόμενος αἷτιος ἐπ' ἐσχάτων νὰ ὀμιλήσωσιν εὐφήμεως περὶ αὐτῆς, παρέχει πολλοῦ λόγου ἀξίαν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ἐκθρέψασαν αὐτὸν πατρίδα.

Σ. Τ. Δ.

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον. (1)

Α.

Ἐπὶ τῆς «Θεσσαλίας», τῇ 19 Ἀπριλίου 1884.

Φίλτατε,

Μὴ ἀπατηθῆς ἐκ τῆς ἡμερολογίας τῆς ἐπιστολῆς μου. Δὲν σοῦ γράφω ἐκ τῆς νεωστὶ προσαρτηθείσης εἰς τὸ μικρὸν βασιλεῖόν μας ἐπαρχίας, ἀλλ' ἐξ ἑμμανύμου Ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διαπλέω κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Πού διευθυνόμενος; Τοῦτο κ' ἐγὼ δὲν τὸ ἠξέυρω ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐπεβιάσθημεν σήμερον τὸ πρωὶ εἰς Πειραιᾶ, δύο φίλοι μου κ' ἐγώ, χωρὶς νὰ ὀρίσωμεν ἐκ τῶν προτέρων τὸ δρομολόγιόν μας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ περιπλανηθῶμεν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας, εἴτε εἰς τὴν Πελοπόννησον εἴτε εἰς τὴν Στερεάν, ἀναλόγως τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας θά λάβωμεν εἰς Πάτρας, ἢ καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεώς μας ἐκεῖ. Ἀπερασίσαμεν χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐξ ἀπροόπτου τὴν περιουσίαν μας, ὥστε δὲν ἔμμεναι καιρὸς διὰ νὰ ἐξετάσωμεν πότε ἀναχωροῦν καὶ πῶς συναντῶνται τὰ διάφορα ἀτμοκίνητα τῶν τριῶν Ἑλληνικῶν ἐταιριῶν, διὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνοῦν οἱ λιμένες μας.

Πρόσδος καὶ τοῦτο. Ἄλλοτε τοιοῦτου εἶδους ἐκδρομαὶ δὲν ἐγίνοντο. Ὁ περιηγητὴς ἐλάμβανε τὰ μέτρα του εἰς Ἀθήνας προτοῦ ἀναχωρήσῃ, ἐγνώριζε δ' ἐκ προοιμίων τὸν προορισμὸν του· καὶ τοῦτο τόσῳ μᾶλλον καθόσον δὲν ἠδύνατο νὰ ποικίλλῃ πολὺ τὸ δρομολόγιόν του, ἐὰν σκοπὸς του ἦτο ὁ δι' ἀτμοπλοίου περίπλους τῆς Ἑλλάδος. Ὡς πρὸς τὰ ἐνδότερα, μόνον τολμηροί

(1) De Nicopolis à Olympie. Lettres à un ami. Paul Ollendorf. Paris.

τινες Ἀγγλοι, ἢ τῆς Γαλλικῆς σχολῆς οἱ ἐταῖροι, ἐλκυόμενοι ἀπὸ τὰς δυσκολίας αὐτὰς τοῦ ἐπιχειρήματος ἢ ἀπὸ τὸ γόητρον τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν, περιήρχοντο ποῦ καὶ ποῦ τὰς κοιλάδας καὶ τὰ δύσβατα ὄρη μας, ἐφιπποῖ ἢ ἐπὶ ἡμιόνων, ἢ καὶ πεζοί, ἐκτιθέμενοι ἐνίοτε εἰς τὸν κίνδυνον συναντήσεων δυσαρέστων, παρεκτός ἐὰν συνωδεύοντο ὑπὸ χωροφυλάκων. Ἄλλ' ἔκτοτε ἤλλαξαν τὰ πράγματα. Ἐν πρώτοις, συνοδίας ἀνάγκη δὲν ὑπάρχει, ἡ ληστεία ἐξέλιπε καὶ δύνασαι νὰ διέλθῃς σήμερον τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον μὲ ἀσφάλειαν μεγαλειτέραν ἢ—μὴ πρὸς βάρους,—τὰς ἀποκέντρους συνοικίας τῶν Παρισίων. Δεύτερον, αἱ γραμμαὶ τῶν ἀτμοκινήτων ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔχομεν δὲ καὶ ὁδοὺς περισσοτέρας, παρεχούσας εἰς τινὰς ἐπαρχίας τὰ μέσα ἀνέτου συγκοινωνίας. Ἐν συνόλῳ, δύναται τις,—καθὼς ἡμεῖς σήμερον,—νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ πρῶν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ θ' ἀποφασίσῃ νὰ διευθυνθῇ τὴν ἐπαύριον.

Μετὰ τὰ ἐτὴ ἢ μεταβολὴ θὰ εἶναι κατὰ πολὺ ἐπαισητοτέρα, ἐὰν τὰ ἔργα τῆς ὁδοποιίας ἐξακολουθήσωσι μεθ' ὅσης ζήσεως καταβάλλει σήμερον περὶ αὐτὰ ἡ ἐνεστῶσα Κυβέρνησις. Ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος πύτης ἐγκαινιάζονται οἱ Θεσσαλικοὶ σιδηρόδρομοι, ἐντὸς ἐνὸς ἔτους τελειῶναι ἡ γραμμὴ ἀπὸ Ἀθήνας εἰς Κόρινθον (1) ἢ ὑποία, διχοτομουμένη ἐκεῖ, θὰ παρεκταθῇ μέχρι Ἀργους καὶ μέχρι Πατρῶν. Ἄλλη γραμμὴ διασχίζουσα τὴν Ἀττικὴν θὰ συνενώσῃ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ Λαύριον. Γίνονται δὲ προσέτι διαπραγματεύσεις περὶ κατασκευῆς δύο μεγάλων γραμμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία θὰ συνδέσῃ τὰς Ἀθήνας μετὰ τῆς Λαρίσης, ἡ δὲ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ Πελοποννησιακὸν συμπλεγμ. Παρεκτός τῶν σιδηροδρόμων, κατασκευάζονται καὶ σχεδιογραφοῦνται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ὁδοὶ ἀμαζιτοί.

Ὡστε λοιπὸν ἐντὸς δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν δὲν θὰ λογίζεται ὡς κατώρθωμα ἢ περιήγησις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ περιηγηταὶ θὰ ἔρχονται ἐνταῦθα καθὼς πηγαίνουν τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἢ τὴν Σκωτίαν. Μὴ περιμείνης ἕως τότε! Ἐλθέ προτοῦ ἐκχυδαίτωσι τὴν κλασικὴν μας γῆν σμῆνη ταξειδιωτῶν ποδηγετούμενα ἀπὸ τὸν ἐργολάβον Κούκ, προτοῦ ἀνεγερθῶσιν εἰς Δελφούς καὶ ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου ξενοδοχεῖα μὲ ὑπέρτερας λαλοῦντας Ἀγγλιστί· ἐλθέ νὰ ἐκτεθῆς εἰς τὰς δυσχερείας τῶν ἀτελῶν εἰσέτι μέσων τῆς συγκοινωνίας μας καὶ εἰς τὴν ἀβεβαιότητα ἐὰν, μετὰ μακρὰν ὁδοπορίαν, θὰ εὔρης τὴν νύκτα κατάλυμα ἀναπαυτικόν· ἐλθέ νὰ ἐπισκεφθῆς τὰς μικρὰς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν μας προτοῦ ἐκάστη αὐτῶν γείνη εἶδος Ἀθηναίων ἐν μικρῷ, προτοῦ τὰ

(1) Ἡ γραμμὴ αὕτη, ὡς καὶ ἡ τοῦ Λαυρίου, συντελεσθεῖσα ἔκτοτε, λειτουργεῖ ἤδη τακτικῶς. Σ. τ. Ε.

ἄνοστα Ἑυρωπαϊκὰ πανταλόνια ἀντικαταστήσωσι πανταχοῦ τὴν χαρίεσαν φουστανέλαν· ἐλθέ νὰ μᾶς ἴδῃς προτοῦ ἐκπολιτισθῶμεν καθ' ὁλοκληρίαν. Ἄλλ' ἢ βραδύνης, διότι φοβοῦμαι μὴ δὲν προφθάσῃ μετ' οὐ πολὺ θὰ γείνωμεν ὅλοι Ἑυρωπαῖοι καθ' ὅλα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦτο εἰσέτι δὲν κατωρθώθη, εἰς τὰς ἀποκέντρους τοῦλάχιστον ἐπαρχίας, καὶ ἰδοὺ διατὶ μετὰ τοσαύτης προθυμίας ὑπάγω νὰ περιπλανηθῶ ὀλίγον εἰς τὴν πέρα τῶν Ἀθηναίων Ἑλλάδα.

Ἐξ ὧν ἐπὶ τῆς Θεσσαλίας ἐπληροφορήθημεν εἰκάζω ὅτι θὰ διευθυνθῶμεν πρὸς βορρᾶν, τοῦτο δὲ συνδυάζεται καὶ μετὰ τὴν ἐνδόμυχον ἐπιθυμίαν μου, ἀλλ' ἢ ὀριστικὴ ἀπόφασις θὰ ληφθῇ εἰς Πάτρας. Δὲν ἀπέχουσι πολὺ ἐκείθεν, θὰ ἡμεθα δὲ καὶ πλησιέστερον, ἐὰν δὲν μᾶς ἔκοπτε τὸν δρόμον φοβερὰ καταιγίς. Φαίνεται ὅτι τοῦτο συχνάκις συμβαίνει εἰς τὸν κόλπον τῆς Κορίνθου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους. Ἡ κακοκαιρία ἐπρομηνύετο ἀφότου, διελθόντες τὸν ἰσθμὸν ἐφ' ἀμάξης, ἐπεβιβάσθημεν ἐπὶ τῆς Θεσσαλίας. Τὰ νέφη ἐπεκάθηον πυκνὰ καὶ σκοτεινὰ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν,—ὁ βαρὺς οὐρανός, ἀντὶ τῆς συνήθους Ἑλληνικῆς διαυγείας του, σοῦ ἀνεκάλει τὴν ἡμιγλώδη ἄριτον,—μόλις διεκρίνοντο ἀπὸ τὸ ἀτμῶπιον αἱ ὠραῖαι κατάφυτοι ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου,—ὁ ἥλιος δὲν ἐφώτιζε τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας, τὰς ἐν μέσῳ καλλιεργημένων γαιῶν διεσπαρμένας. Δεξιόθεν, τὰ νέφη ἀπέκρυπτον τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐξέσπασεν ἡ καταιγίς. Κεραυνοὶ ἐπὶ κεραυνῶν καὶ χεῖμαρροι βροχῆς! Ἀδύνατον νὰ μείνῃ τις ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Κιτῆφυγα ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ πλοίου, ὅπου, καθὼς βλέπεις, δὲν μένω ἄεργος.

Ἄλλὰ μὴ νομίσης ὅτι γράφω μὴ ἔχων πῶς ἄλλως νὰ ἐξοδεύσω τὴν ὥραν. Ἀπ' ἐναντίας, μοῦ ὀφείλεις ὀλίγην εὐγνωμοσύνην διότι, χάριν σου, ἀποσπῶμαι ἀπὸ ζωηρὰς ὁμιλίας ἀνταλλασσόμενας γύρω τῆς μακρῆς τραπέζης, μίαν γωνίαν τῆς ὁποίας μετέτρεψα εἰς γραφεῖον. Οἱ δύο μου φίλοι (δὲν σοῦ ἀνέφερα ὅτι εἶνε ἀδελφοί) λαμβάνουν μέρος ἐνεργῶν εἰς τὴν περὶ ἐμὲ ἀνταλλαγὴν ἰδεῶν, διακόπτομαι δ' ἐνίοτε διὰ ν' ἀκούσω ἢ διὰ νὰ εἶπω κ' ἐγὼ ποῦ καὶ ποῦ τὸν λόγον μου.

Γνωρίζεις ἐκ πείρας πόσον ἡ θάλασσα ἐξοικειῶναι ταχέως τοὺς συνοδοιπόρους. Μεταξὺ Ἑλλήνων γίνεται συνήθως ἐντὸς ὥρων ὅ,τι ἀλλαγῶ γίνεται ἐντὸς ἡμερῶν, ἢ δὲ συζήτησις ἧτις ἤρχισε μὲ τὸ ἐπίσημον «Κύριε» τελειῶναι μὲ τὸ ἀφελές «Ἀδελφέ». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γνωριμία διευκολύνεται περισσότερο, ἅμα ὁ συνοδοιπὸρος ἀκούσῃ τὸ ὄνομά σου, διότι βεβαίως αὐτός, ἢ ὁ πατήρ ἢ ὁ ἀδελφός του ἐγνώρισε τὸν πάππον σου, ἢ τὴν θείαν σου, ἢ τὸν ἐξάδελφόν σου, ἐὰν δὲν σ' ἐγνώ-

ρισε πρὸ ἐτῶν σὲ τὸν ἴδιον. Ταῦτα μεταξὺ Γάλλων δύσκολα διότι εἴθετε τεσσαράκοντα ἑκατομύρια, ἀλλ' εἴμεθα δύο μόνον ἑκατομύρια ἡμεῖς, οἱ ὑπῆκοι τοῦ βασιλέως Γεωργίου.

Ἐντούτοις ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοπλοίου ἐλαττοῦται, ἢ δὲ βροχὴ πρὸ ἀρκετῆς ὥρας ἔπαυσεν. Ὑποθέτω ὅτι πλησιάζομεν εἰς τὸν λιμένα. Ὑπάγω νὰ ἴδω.

Υ. Γ. Ἐφθάσαμεν. Ἡ ὥρα εἶναι ἐννέα, τὸ δὲ θέατρον τῶν Πατρῶν εἶναι ἀπόψε κλειστόν. Ἐπεθύμουν νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὰς εὐθείας ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι καταβαίνουνσαι μέχρι τοῦ λιμένος φαίνονται τόσον ὠραῖαι ἀπὸ τὸ κατάστρωμα μὲ τὴν διπλὴν σειρὰν τῶν φανῶν των. Δὲν ἐπισκέφθη ποτὲ μέχρι τοῦδε τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, ἀλλὰ θὰ τὴν ἴδω ἐπιστρέφων ἐκ τῆς περιουσίας μας μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Αὐριον ἀναχωροῦμεν διὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὸ δι' ἐκεῖ ἀτμοκίνητον ἀποπλεῖ πολὺ πρῶν, ὁ δὲ πλοίαρχος τῆς Θεσσαλίας ἀνέλαθεν εὐγενῶς νὰ μᾶς προμηθεύσῃ τὰ εἰσιτήρια ἀπὸ τὸ γραφεῖον τῆς Ἐταιρίας, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐπιβιβάζομεθα εἰς τὸ ἄλλο ἀτμῶπιον, διότι ἡ Θεσσαλία ἀναχωρεῖ ἐντὸς τῆς νυκτός. Ἀποφεύγομεν οὕτω τὴν ἐνόχλησιν τῆς νυκτερινῆς μεταφορᾶς εἰς ξενοδοχεῖον καὶ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον πρῶν πρῶν εἰς τὸ ἀτμῶπιον.

Β'

Λευκάς, τῆ 20 Ἀπριλίου.

Μόλις ἐφθάσαμεν ἐνταῦθα, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Κερᾶ Λ. . . , τὸ ὅποιον μᾶς ἐσύστησαν οἱ ἐπὶ τῆς Πάρου συνεπιβάται, μόλις ἐκαλοκαθίσασαμεν περιμένοντες ἀνυπομόνως τὸ δεῖπνον καὶ ἰδοὺ, Λευκάδιος ὑποκλινίστατος παρουσιάζεται. Ἐρχεται ἐκ μέρους τοῦ κυρίου Ἐπαρχου. Ὁ κύριος Ἐπαρχος ἐρωτᾷ ἐὰν ἐπιτρέπομεν νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ.—Εὐχαριστοῦμεν πολὺ θὰ λάβωμεν ἡμεῖς πρῶτοι τὴν τιμὴν νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν. — Ὀρισμός σας, ἐκλαμπρότατε! Καὶ ὁ Λευκάδιος ἀποσύρεται ὀπισθοβατικῶς.

Εἰς οὐδένα τῶν τριῶν μας εἶναι γνωστός ὁ εὐγενὴς οὗτος ἐπαρχος. Τί μᾶς θέλει ἀρὰ γε, καὶ πῶς ἐπληροφορήθη τὴν ἀοιζὴν μας; Ἴσως ἀπὸ τοὺς συνοδοιπόρους μας. Ἄλλως τε, διὰ νὰ ἐλθωμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον διεπεράσαμεν τὴν κυριώτεραν ὁδὸν τῆς πόλεως, καὶ μολοντί ὁ ἥλιος εἶχε δύσει, δυνάμεθα ἄνευ περιφιλαντίας νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι παρετηρήθη ἡ παρουσία μας εἰς τῆς Σαπρούς τὴν πατρίδα.

Καὶ ὁ ἀπεισταλμένος τοῦ ἐπαρχου μὲ τὰς πολλὰς ὑποκλίσεις καὶ τὸ ἐκλαμπρότατέ του! Τὸ ἐπιεσθῆναι τοῦτο μᾶς ἔδωκεν ἀφορμὴν σκέψεων φιλοσοφικῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐξασκηθεῖσαν ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴν μακρὰν τῆς Βενετίας κυριαρχίαν. Ἰδοὺ! ποῦ ἄλλου τῆς Ἑλλάδος

ἤθελεν ἀποδοθῆ τοιοῦτος παρ' ἄξιαν τίτλος εἰς περιηγητὰς τόσω ὀλίγον ἐκλαμπρότατους; Ἐδῶ διατηροῦνται τὰ ἔθιμα τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ βασιλεύει τὸ Eccellenza, καθὼς ἐδῶ τὸ Ἐκλαμπρότατε!

Ὁ μικρὸς ὑπὲρτης τοῦ ξενοδοχείου διέκοψε τὰς ἱστοριοφιλοσοφικὰς ὁμιλίαις φέρων τὸ δεῖπνον. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ὁ ὑπὲρτης ἐπανέρχεται δραμαῖος εἰς τὸ δωμάτιον: «Ὁ κύριος φρούραρχος εἶναι κάτω. Ζητεῖ τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά σας.»—Καὶ πάλιν ἐκλαμπρότητες! Ἄς ὄριση.

Ὁ ἀξιωματικὸς παρουσιάζεται εὐσεβάτως εἰς τὴν θύραν, ἀλλὰ διὰ μιᾶς μειδιάμα χαρμύσσων διαδέχεται τὴν σοβαρότητα τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας. Ἀνεγνώρισε τὸν νεώτερον τῶν φίλων μου καὶ προχωρεῖ φιλικῶς πρὸς ἡμᾶς. Τὸ μυστήριον ἐξηγεῖται· ἀδίκως ἀπεδώκαμεν εἰς τοὺς Λευκαδίους ἔλλειψιν δημοκρατικῶν φρονήματος. Περιμένεται εἰς Λευκάδα ἡγεμὼν Γερμανὸς περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα, ἢ δὲ Κυβέρνησις διέταξε τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς νὰ τῷ ἀποδώσωσι τὰς ὀφειλομένους τιμὰς. Ἴσως μέχρι τέλους ἀπεδίδοντο εἰς ἡμᾶς ἐὰν δὲν μᾶς ἀνεγνώριζεν ὁ φρούραρχος. Καθ' ὅλην τὴν πόλιν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἤλθεν ἡ ἐκλαμπρότης του! Καθ' ὅ ὑψηλότερος, ἔλαβα ἐγὼ τὴν τιμὴν νὰ ἐκληθῶ ἀπ' ἐκείνου, οἱ δὲ δύο φίλοι μου ἀπετέλουν τὴν συνοδίαν μου.

Ἐγέλασαμεν πολὺ διὰ τὸ ἀστεῖον τῆς ὑποθέσεως. Ἐγέλασε καὶ ἡ ξενοδόχος μας, ἀλλ' ὄχι μὲ πολλὴν εὐθυμίαν. Ἡ Κερᾶ Λ. . . διατηρεῖ ἔγνη ὠραιότητα; ἢ ὅποια θὰ ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀγγλων. Εἶναι ὑποχρεωτικὴ κατὰ τὴν, προθυμοτάτη, προσπαθεῖ νὰ μᾶς εὐαρεστήσῃ, φαίνεται ὅμως ἔχουσα ἄλλου τὸν νοῦν τῆς. Πηγαίνει, ἔρχεται, παρουσιάζεται, φεύγει! Ὁ πρεσβύτερος τῶν φίλων μου, ὅστις θέλει, ὡς τὸν Ὀδυσσεῖα, ὄχι μόνον νὰ βλέπῃ τὰ ἀστεῖα ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζῃ τὸν ῥόον αὐτῶν, ἐπωφελεῖται τῶν διαλειμμάτων τῆς παρουσίας τῆς διὰ νὰ ἐξάξῃ ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῆς καλῆς μας ξενοδόχου πορίσματα περὶ τοῦ πῶς σκέπτονται οἱ συμπολιταὶ τῆς, καὶ τὴν πολιτορκεῖ μὲ παντοειδῆς ἐρωτήσεις.—«Πέ μου τώρα, κερᾶ μου, λυπεῖσαι ὅτι ἔφυγαν οἱ Ἀγγλοι;—Ὅχι βέβαια! Καλοὶ ἄνθρωποι ἦσαν, μάλιστα οἱ ἀξιωματικοί, ἀλλὰ τί τὰ θέλεις; Δὲν νοστιμεύσαι νὰ βλέπῃς τὸν ξένον νὰ προστάξῃ εἰς τὸν τόπον σου. Κ' ἔπειτα τί νὰ λυπηθῶ; Μὴ δὲν πηγαίνουν καλὰ τὰ πράγματα ὅπως εἶναι;»

Τὰ πάντα καλὰ ἐκτὸς ἐνός, τὸ ὅποιον ἔλειπεν ἐπὶ Ἀγγλων. Τὴν στρατολογίαν δὲν ἀγαπᾷ ἡ ξενοδόχος μας. Δὲν ἔχει υἱὸν στρατιώτην, ἀλλὰ τί τὰ θέλεις; Εἶναι σκληρὸν νὰ σοῦ παίρνουν τὸ παιδί σου! Ἰδοὺ τὸ μόνον παράπονόν τῆς. Καὶ ἐξακολουθεῖ φεύγουσα καὶ ἐπιστρέφουσα μετὰ

προπικνοῦς ἀνησυχίας. Ἐπὶ τέλους μᾶς ἐφάνερω-
σε τὸ αἷτιον τῆς ταραχῆς τῆς. Ἐχει ξένον ἀσθε-
τῆ, ἐτοιμοθάνατον, — ἓνα νέον ἔμπορον ἐκ Πύργου,
ὅστις ἦλθεν ὑγιής, καὶ τώρα. . . Ἄκουσα καί με-
τὰ βίαις μᾶς ἐδήλωσε τὸ δεινὸν τῆς θέσεώς του,
ἐφοβεῖτο μὴ μᾶς τρομάξῃ. Μᾶς ἐβεβαίωσε ὅτι
τὸν περιποιεῖται ὡς ἂν ἦτο υἱὸς τῆς, καὶ οἱ ὀ-
φθαλμοὶ τῆς ἐγέμισαν δάκρυα. Μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι
δὲν θ' ἀκούσωμεν τίποτε τὴν νύκτα, μολοντί τὸ
δωμάτιον τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι ἄνωθεν τοῦ ἰδικοῦ
μας. Εἶναι περίλυπος ἡ πτωχή, ἀλλὰ δὲν θέλει
νὰ μᾶς μεταδώσῃ τὴν λύπην τῆς καὶ προσπαθεῖ
νὰ φανῇ εὐθυμος, νὰ μᾶς διασκεδάσῃ. Δὲν μᾶς
ἐλειπεν ἡ καλὴ πρὸς τοῦτο θέλησις, ἀλλ' ὅμως
τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀνοικτόκαρδον. Ναὶ μὲν, δὲν
τὸν γνωρίζεις τὸν ἄνθρωπον, δὲν τὸν εἶδες ποτέ,
λέγεις μὲ τὸν νοῦν σου ὅτι ἂν ἀπέθνησκεν εἰς τὴν
πατρίδα του τώρα, θὰ σοῦ ἦτο ὅπως ἀδιάφορον,
— ἀλλ' ἐκεῖ ἐπάνω, ἄνωθέν σου! Σὲ χωρίζουν ἀπ'
αὐτὸν αἱ σανίδες μόναι τοῦ πατώματος καὶ ἴσως
τὴν νύκτα ἀκούσης τοῦ δυστυχοῦς νέου τὸ ψυχο-
μαχητόν! Ἄλλ' εἰς τὴν ζωὴν χρειάζεται φιλο-
σοφία! Ἄς προσπαθῆσωμεν νὰ καλοκοιμηθῶμεν
τὴν νύκτα καὶ ἄς μὴ μετανοῶμεν εἰς μάτην ὅτι
δὲν ἐμείναμεν ἐπὶ τῆς Πάρου.

Τὸ δωμάτιόν μας δὲν εἶναι πολὺ εὐρυχωρότε-
ρον τοῦ κοιτωνίσκου, τὸν ὁποῖον εἶχομεν καὶ οἱ
τρεῖς ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου. Περιέχει καὶ αὐτὸ
τρεῖς κλίνας, ἀνίσους καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιό-
τητα. Τὰς ἐμοιράσθημεν διὰ κλήρου καὶ μοῦ
ἔλαχεν ἡ μεσαία κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν στε-
ρεότητα. Πρὸ ὀλίγου μᾶς διεσκέδασεν ἡ διανομή
των, τώρα δὲν γελῶμεν. Αἶ! τοιοῦτος ὁ κόσμος!
Πηγαίνωμεν νὰ ἴδωμεν τὴν πόλιν μὲ τὸ φῶς
τῆς σελήνης, ἂν ὑπάρχει σελήνη.

Ἀπὸ τὰς Πάτρας μέχρι τῆς Λευκάδος ὁ ση-
μερινὸς πλοῦς ἦτο σειρὰ ἀδιάκοπος εὐαρέστων ἐν-
τυπώσεων. Ὁ κενὸς ὠραῖος, ἡ θάλασσα μόλις ρυ-
τιδουμένη ἀπὸ τὸν ἐλαφρὸν ἀέρα τοσοῦτον, ὥστε
νὰ λαμβάνῃ βαθύτεραν ἀπόχρωσιν τὸ λαμπρὸν
κυανοῦν χροῖμα τῆς, — ἡ θεία ποικίλη καὶ μεγα-
λοπρεπὴς, — εἰς ἕκαστον λιμένα γνωριμίας νέαι
προστιθέμεναι εἰς τὰς παλαιὰς ἡδὴ ἀπὸ τὸν προ-
λαβόντα λιμένα γνωριμίας, — πανταχοῦ δὲ ἀνα-
μνήσεις! Ἐκάστου μέρους ἡ ὀνομασία ἀνακαλεῖ
ἐνδοξα συμβάντα. Καὶ δὲν ἀνατρέχει εἰς μόνην
τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα ὁ νοῦς, ἐνώπιον τῶν
τόπων αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ἡ μυθολογία ἐλάμ-
πρυνεν ἢ ἐδόξασεν ἡ ἱστορία· ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐπο-
χὴ, ὁ μεσαιῶν, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀναζοῦν
εἰς τὴν φαντασίαν σου ὅταν βλέπῃς τὰ ὄρη, τὰ
ἀκρωτήρια, τὰ πελάγη ταῦτα, μάρτυρας βωβούς
τοσοῦτων καὶ τοιοῦτων συμβεβηκότων.

Νομίζεις ἄρα γε ὅτι δὲν δικαιούμεθα εἰσέτι νὰ
μνημονεύωμεν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὡς τε-
λευταῖον κρίνον τῆς ἀλύσεως, τῆς ὁποίας τὴν

ἀρχὴν ἀποτελοῦν οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου; Πρέπει
μήπως νὰ παρέλθῃ εἰσέτι μία ἑκατονταετηρίς, ἢ
καὶ δύο, ὅπως ἡ ἀχλὺς τῶν αἰώνων ἀναδείξῃ με-
γαλειτέρους τοὺς ἥρωας τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, τοὺς
γίγαντας τούτους τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος; Μὴ
φρονεῖς, ὅτι μόνον ἀπὸ οἱ ἀπόγονοὶ των, πληθυ-
νόμενοι καὶ πλουτιζόμενοι καὶ εὐημεροῦντες ἐπὶ
τῆς γῆς τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησαν παρ' ἐκείνων
ἐλευθέρων, τοῖς ἀνεγείρωσιν ἀνδριάντας καὶ μνη-
μεῖα, τότε μόνον ὁ ξένος περιηγούμενος τὴν Ἑλ-
λάδα θὰ ἀναζητῇ τὸν τάφον τοῦ Διάκου παρὰ
τὸν τάφον τοῦ Λεωνίδα; Ἴσως, — ἀλλ' ἐγὼ βε-
βαίως δὲν κατειχόμεν ὑπὸ τοιούτων ἐνδοιασμῶν
σήμερον τὸ πρωί, ὅτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῶν Πα-
τρῶν ἔβλεπα ὑψόμενον ἀγερώχως ἀντικρὺ μου
τὸ ὄρος τῆς Βαράσοβας, τὴν ἀρχαίαν Χαλκίδα,
τὸ ὄρος ὅπου ὁ Μελέαγρος ἀπέκτεινε τὸν Καλυ-
δώνιον κάπρον, εἰς δὲ τοὺς πρόποδας του τὴν χλοε-
ρὰν πεδιάδα, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας κρύπτεται
αἰδημόνως ἐν μέσῳ τῶν θαλασσολιμνῶν τῆς ἡ
πόλις τοῦ Μεσολογγίου. Ποσάκις ἤκουσα τὸ ὄνο-
μά τῆς μετὰ συγκινήσεως προφερόμενον ὑπὸ γε-
ρόντων Γάλλων, ἀναπολούντων τὸν ἐνθουσιασμὸν
μὲ τὸν ὁποῖον παρηκολούθησαν νέαι τὰς περιπε-
τείας τῶν δύο πολιορκιῶν τῆς καὶ τὸ ἄλγος των
ὅτε διεδόθη τὸ ἄκουσμα τῆς πτώσεώς τῆς!

Σήμερον κατὰ πρῶτον τὸ εἶδα, τὸ ἐνδοξόν
Μεσολόγγι. Ἄλλο τὸ εἶδα μακρόθεν· τὸ ἀτμό-
πλοιο δὲν μᾶς ἐπερίμενε ἂν ἀπεβιβαζόμεθα.
Σκοπεύομεν νὰ τὸ ἐπισκεφθῶμεν, ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς
ἡμέρας, ἐπιστρέφοντες ἐκ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.
Ἵπομονὴ ἕως τότε!

Ἐνεκα τῶν ἀβαθῶν θαλασσολιμνῶν τὸ ἀτμό-
πλοιο μὲναι τόσῳ μακρὰν τῆς πόλεως, ὥστε
μόνη ἡ πρώτη σειρὰ τῶν οἰκιῶν φαίνεται μα-
κρόθεν λευκάζουσα ἐπὶ τῆς ἀπεχούσης παραλίας.
Ἄλλοτε ἡ ἀποβίβασις ἐγένετο μακρότερον ἔτι,
εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, πρὸς δυσμὰς τοῦ Μεσο-
λογγίου, ὅπουθεν μετεφέροντο εἰς τὴν πόλιν οἱ ἐπι-
βάται διασχίζοντες ὅλην τὴν ἑκτασιν τῶν λιμνῶν.
Ἐὰν ὁ ἄνεμος ἔπνεεν οὐρίος, ὁ διάπλους ἐγί-
νετο ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ὥρων, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπερί-
μεναν οἱ ἐπιβάται ὥρας πολλάς, ἢ καὶ ἡμέρας,
μέχρις οὗ κοπάσῃ ὁ ἐναντίος ἄνεμος. Πρὸ τινῶν
ἐτῶν κατεσκευάσθη ὁδὸς ἐπιθαλασσία συνεχούσα
ὡς γέφυρα τὸ Μεσολόγγι μὲ τὸ νησιδίον τῆς Τουρ-
λίδος. Ἡ ἀπόστασις, ἐφ' ἀμάξης, εἶναι ἡμισείας
περίπου ὥρας, ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν τὸ ἀτμό-
πλοιο δὲν δύναται νὰ πλησιάσῃ πολὺ εἰς Τουρ-
λίδα, ἀποβιβάζει μικρὸν ταξιδίδιον ἢ διὰ τῆς λέμ-
βου μεταφορὰ εἰς τὴν ἀποβάθραν καὶ ἐκεῖθεν δι'
ἀμάξης εἰς τὴν πόλιν.

Οἱ λεμβοῦχοι ὅμως τοῦ Μεσολογγίου δὲν εὐ-
ρίσκουν, ὡς φαίνεται, ἱκανὴν καὶ οὕτω τὴν ἀπό-
στασιν, διότι ἀντὶ νὰ περιμένωσι τὸ ἄραγμα
τοῦ ἀτμοπλοίου, ἔρχονται εἰς προὔπαντησίν του

εἰς τὸ πέλαγος, προτοῦ ἐλαττώσῃ τὴν ταχύ-
τητά του. Ἀμιλλώμενοι τίς πρῶτος θ' ἀναβῇ
ἐπ' αὐτοῦ, κωπηλατοῦν ρωμαλέως καὶ προσκολ-
λῶνται ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ
τρέχοντος σκάφους. Τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολον
ὅσα καὶ ἐπικίνδυνον. Ἀνάγκη νὰ κανονισθῇ ἡ
ὁρμὴ τῆς λέμβου ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τοῦ
ἀτμοπλοίου, νὰ γείνη δὲ ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν
κατάλληλον στιγμήν καὶ τοιοῦτω τρόπῳ, ὥστε
νὰ μὴ κατασυντριβῇ ἢ καταποντισθῇ ὑπὸ τὴν
ἐλικα ἢ λέμβος· ἐνῷ δὲ, ἐπιδειξίως κυβερνωμένη,
προστρέβεται εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ἀτμοπλοίου, ὁ
εἰς τῶν ναυτῶν, ὄρθιος ἐπὶ τῆς πρῶρας τῆς, μὲ
τὴν ἀρπάγην εἰς τὰς χεῖρας, προσαρμόζει αὐτὴν
ἀκαριαίως ὅπου εὖρη καὶ ὅπως δυνήθῃ, καὶ μὲ
τοὺς πόδας κερρωμένους εἰς τὴν λέμβον κρατεῖ
τὴν ἀρπάγην, χωρὶς νὰ ἀνατραπῇ ἀπὸ τὴν βίαν
τῆς συγκρούσεως. Καὶ τρέχει ἡ λέμβος, συρμέ-
νη ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιο διὰ τῆς ἀρπάγης, τὴν
ὁποίαν κρατεῖ ὁ ναύτης μέχρις οὗ ὁ συντροφός
του κατορθώσῃ νὰ δέσῃ ἀσφαλῶς τὸ σχοινίον
ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου. Τότε ὁ εἰς τῶν λεμβούχων
ἀναρριχᾶται ὡς σκύρος, ἀναβαίνει εἰς τὸ κα-
τάστρωμα, καὶ προσφέρει τὰς ἐκδουλεύσεις του
εἰς τοὺς ἐπιβάτας. Οἱ ὄροι τῆς ἀποβιβάσεως
συνομολογοῦνται ἀμέσως καὶ, ὡς ἐξέγγυσον τῆς
ἐκτελέσεώς των, ὁ λεμβούχος πετᾷ εἰς τὴν λέμ-
βον τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σκεῦη τοῦ ἐκθάμ-
βου ἐπιβάτου, προτοῦ εἰσέτι μετριάσῃ τὸν δρό-
μον του τὸ ἀτμόπλοιο.

Ἐκ τῶν ἑξ λέμβων αἱ ὁποῖαι ἦλθον εἰς προ-
ὔπαντησίν μας, μία μόνη ἀπέτυχεν τοῦ σκοποῦ.
Ἐμείνεν ὀπίσω μακρὰν, τόσῳ μακρὰν ὥστε ἐντὸς
ὀλίγου μόλις τὴν διεκρίνομεν ἢ ταχύτης μὲ τὴν
ὁποίαν ἀπεμακρυνόμεθα ἦτο ὡς μέτρον τῶν δυ-
σκολιῶν τὰς ὁποίας ὑπερνήκησαν οἱ κατορθώ-
σαντες νὰ προσκολληθῶσι εἰς τὰ πλευρὰ τῆς
Πάρου. Ὁ ἀποτυχῶν, ἂν δὲν ἤκουσε τοῦ; ἐμ-
παιγμοῦς τῶν ἐπιδειξιώτερων συναδέλφων του,
εἶδεν ὅμως μακρόθεν τὰ χλευαστικὰ σχήμα-
τά των.

Ἡ ἀψηφισία τοῦ κινδύνου θεωρεῖται, ὡς φαί-
νεται, διασκέδασις μετὰ τῶν λεμβούχων του-
των. Τὸ κέρδος των δὲν θὰ ἦτο μικρότερον ἂν
ἐπερίμενον ἡσυχῶς ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀτμόπλοιο θ'
ἄραξῃ. Πληροφοροῦμαι ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει
καὶ εἰς Πάτρας, ἀλλὰ χθὲς σοῦ ἔγραφα ἐνῷ ἐκυ-
ριεύετο ἐξ ἐφόδου ἡ Θεσσαλία. Σήμερον εἰς
Μεσολόγγι παρηκολούθουν μὲ πάλλουσαν καρ-
δίαν τὰς περιπετείας τοῦ ναυτικοῦ ἐκείνου ἀγῶ-
νος, δὲν ἤξευρα δὲ τί πρῶτον νὰ θαυμάσω, τὴν
ἐπιδειξιότητα, τὴν σωματικὴν ῥώμην, τὴν εὐκι-
νησίαν ἢ τὴν τόλμην τῶν γενναίων ἐκείνων θα-
λασσιῶν. Βλέπων αὐτοὺς ἀνεπλόου τοὺς πυρ-
πολητάς τῆς Ἐπαναστάσεως. Μὲ τοιοῦτους ἀν-
θρώπους δύναται τις τὰ πάντα νὰ τολμήσῃ καὶ

τὰ πάντα νὰ κατορθώσῃ. Τοιοῦτοι ἐχρειάζοντο
διὰ τὰ πυρπολικά καὶ θὰ χρειασθῶσι διὰ τὰς
τορπίλας. Ριψοκινδυνεύει δὲ τις μετὰ θάρρους
διπλασίου ὅταν ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἴσως τὸ
ὄνομά του προστεθῇ εἰς τὴν στήλην ὅπου ἐνε-
γράφη τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη!

Τὸ ἀτμόπλοιο, παραπλέον τὰς ἀκτὰς τῆς
Αἰτωλίας, ἀπομακρύνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον
ἀπὸ τὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ παράλια τῆς Πελο-
ποννήσου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους στραφῇ πρὸς βορ-
ρὰν ἢ πρῶρα, κάμπτουσα τὴν δυτικωτέραν ἄκρην
τῆς Αἰτωλίας. Ὁ πλοίαρχος τῆς Πάρου, ὠφε-
λούμενος τῆς καλοκαιρίας, ἠθέλησε νὰ μᾶς δεῖξῃ
ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου καὶ
διῆλθε διὰ τοῦ στενοῦ ἀναμέσον τῆς Αἰτωλικῆς
παραλίας καὶ τῶν Ἐχινάδων νήσων. Τὰ ὑψηλὰ
καὶ ἀπότομα ὄρη τῆς Στερεᾶς δεξιόθεν, πρὸς τ'
ἀριστερὰ δὲ ἡ ἀλληλουχία τῶν χαριεστάτων
ἐκείνων νησιδίων, ἀποτελοῦν γοσητευτικὴν ἀληθῶς
τὴν θέαν. Καθόσον τὸ ἀτμόπλοιο προχωρεῖ,
ἀποκαλύπτεται τὸ μετὰ τῶν νήσων διάστημα,
καὶ τότε τὸ βλέμμα ἐκτείνεται ἀνεμπόδιστον
ἐπὶ τῆς κυανῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἰονίου πελάγους.
Ποῦ καὶ ποῦ μικρὰ τινὰ πλοῖα, ἢ καὶ ἀλιευ-
τικὰ πλοίαρα, μὲ τὰ λευκὰ των πανία φωτίζο-
μενα ἀπὸ τὸν ἥλιον, δίδουν ζωὴν εἰς τὰ ἄλλως
ἔρημα ἐκεῖνα μέρη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων αὐ-
ξάνει εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου, ὅπου εὐχα-
ριστεῖται τις βλέπων ἐπὶ τέλους ποταμὸν ἀληθῆ,
ἀπὸ συνηθίσε ἐπὶ τινὰ καιρὸν δίδων τὸ ὄνομα
τοῦτο εἰς τὸν Κηρισσὸν καὶ τὸν Ἰαισσὸν ἢ εἰς
τὴν ξηρὰν κοίτην τοῦ Ἰνάχου. Τὰ ἄφθονα νερὰ
τοῦ Ἀχελώου, ἀσπρίζοντα ὅλην τὴν θάλασσαν
εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἐπεξηγοῦν τὸ νεώτερον
ὄνομά του. Εἶνε τῶ ὄντι Ἀσπροπόταμος.

Ἐκεῖ, ἐπὶ τῶν ἄσπρων ἐκείνων νερῶν, μίαν
Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου, κατὰ τὸ ἔτος
1571, ἔγεινεν ἡ φοβερὰ συμπλοκή, ἧτις ἀπεκά-
λυψε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην
τὴν δύναμίν τῆς καὶ ἔθεσε διὰ παντὸς φραγμὸν
εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ ναυμα-
χία ἐκεῖνη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ναυ-
πάκτου, (*) ἧτις κεῖται ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ
κόλπου, ἢ μᾶλλον εἰς τὸ στενὸν ὅπου τελειώνει
ὁ Κορινθιακὸς καὶ ἀρχίζει τῶν Πατρῶν ὁ κόλπος.
Ἐκεῖ, ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου, ἦτο
πράγματι ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἔ-
πλευσε πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου εἰς ἀνα-
ζήτησιν τοῦ ἔχθρου, μὲ τὴν στερεὰν ἀπόφασιν
νὰ τὸν καταστρέψῃ. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Χριστιανῶν
Ἰωάννης ὁ Αὐστριακός, ὁ Δὸν Ζουάν, ἐκρυπτε τὸ
πλεῖστον τοῦ στόλου του μετὰ τῶν χλοερῶν
νήσων τὰς ὁποίας παρεπλεύσαμεν. Εἶχε διακόσια

(*) Τὸ ὄνομα τοῦτο μεταβλήθη εἰς Νεπάκτον καὶ Ἐ-
παχτον ἐτάρη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, προσθέσει τοῦ ἄβρου, εἰς
Lepanto.

καὶ δέκα πλοῖα, ἀλλ' οἱ Τούρκοι εἶδον κατ' ἀρχὰς πολὺ ὀλιγώτερα ἐνώπιόν των, ὅτε κατέπλευσαν μὲ τὰ τριακόσια πλοῖα των. Ἐξ αὐτῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, περὶ τὰ ἑκατὸν δὲ ἐξώκειλαν εἰς τὰ παράλια καὶ ἐκάησαν. Οἱ νικηταὶ ἀπώλεσαν δεκαπέντε μόνον κότεργα, ἀλλ' οἱ νεκροὶ καὶ οἱ τραυματίαι των ἀνήρχοντο εἰς ὀκτὼ χιλιάδας. Ἐκεῖ ἀπεκόπη καὶ τοῦ Σερβάντη ὁ ἀριστερὸς βραχίον, ἀλλ' εὐτυχῶς τοῦ ἔμνευ ἡ δεξιὰ του χεῖρ διὰ τὴν γράψην μετέπειτα τὸν *Δὸν Κιστόν*. Ἐθεώρησαν ἀρὰ γε οἱ Χριστιανοὶ ὡς ἀποζημιῶσιν ἱκανὴν τὴν ἀπολύτρωσιν ἀνὰ δύο σκλάβων ἀντὶ ἑκάστου τῶν φονευθέντων ἢ τραυματισθέντων; Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐθραύσθησαν τὰ δεσμὰ δεκαπέντε καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀλυσιδέτων εἰς τὰς κώπας τῶν Τουρικῶν κατέργων. Ὅποια ὑπαρξίς ἢ ἐλευθέρη ζωὴ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κατεργαρέων, οἵτινες ἦσαν οἱ γαιάνθρωποι καὶ ὁ ἀτμός τῶν τότε πλοίων. Οὐδ' ἀπετέλουν τὰ πληρώματα τῶν κατέργων κακοῦργοι καταδικασθέντες εἰς δεσμὰ ἰσόβια, ἀλλ' ἔχθροὶ αἰχμαλωτοὶ, ἢ, ἐν ἐλλείψει τοιούτων, οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων, ἀρπαζόμενοι ἀνηλεῶς ἀπὸ τὰς ταπεινὰς ἐστίας των.

Ἐκ Μεσολογίου ἀπεπλεύσαμεν τὴν δεκάτην πρωινήν ὥραν. Τὴν πρώτην καὶ ἡμίσειαν μετὰ μεσημβρίαν προσωρμιζόμεθα εἰς Ἀστακόν, κατὰ δὲ τὰς τρεῖς εἰς Μύτικα. Καὶ εἰς τοὺς δύο τούτους λιμένας καταλαμβάνεται τις ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ν' ἀποβιβασθῆ, ὅχι πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν κωμοπόλεων, ἀλλὰ διὰ ν' ἀνιχνεύσῃ τὰς ὀπισθεν τῶν ὀρέων κρυπτομένας κοιλάδας. Ἐπεθύμουν νὰ περιέλθω ὅλην, εἰ δυνατόν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τοῦτο ὅμως δὲν γίνεται ἐντὸς δύο ἑβδομάδων. Ἄς θεωρήσωμεν τὴν σύντομον ταύτην περιοδεῖαν ὡς προοίμιον λεπτομερεστέρως περιηγήσεως ἄλλης, ὅπως ὁ ἀναγνώστης κόπτει τὰ φύλλα νεοφανοῦς βιβλίου διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν περιεχομένων, μέχρις οὗ δυνήθῃ νὰ τὸ διέλθῃ ἐν ἡσυχίᾳ ὀλοκληρον.

Δὲν μαρτυρεῖ ὑπερβολὴν εὐημερίας οὔτε τοῦ Ἀστακοῦ οὔτε τοῦ Μύτικα ἢ ἄποψις. Βλέπει τις καὶ μακρόθεν ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιο ὅτι ὁ πολιτισμὸς δὲν εἰσεχώρησε πολὺ ἐκεῖ, ὅτι δὲν ἐξευρωπαίσθησαν ἐντελῶς ἔτι οἱ κάτοικοι. Διὰ τοῦτο ἐξεπλάγημεν εἰς Μύτικα βλέποντες, μεταξύ τῶν φουστανελοφόρων ἐπιβατῶν, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔφεραν αἱ λέμβοι, δύο κυρίας κομψὰς, δύο Εὐρωπαϊκάς· ἡ περιέργειά μας ἐξήφθη. Πῶς καὶ πόθεν τὰς ἔρριψεν εἰς αὐτὰ τὰ παράλια ὁ ἄνεμος; Ἄλλ' ἡ ἀδιακρίσια ἐπιτρέπεται μεταξύ συνεπιβατῶν καὶ ἐντὸς ὀλίγου αἱ κυρίαὶ ἀποκρινόμεναι εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας ἔλυσαν τὴν ἀπορίαν μας. Ἦσαν Ἰθακήσιαι ἔχουσαι κτήματα εἰς τὴν περὶκειμένην νῆσον Κάλαμον, ἦλθον δ'

ἐκεῖθεν εἰς Μύτικα διὰ νὰ ἐπιστρέψωσι διὰ τῆς Πάρου εἰς τὴν πατρίδα των τὴν Ἰθάκην. Δύναμαι νὰ προσθέσω ὅτι ἦσαν χαρίεσαι καθὼς ὅλαι σχεδὸν αἱ συμπατριώτισσαι τῆς Πηνελόπης ὅσας μέχρι τοῦδε ἐγνώρισα. Μοῦ ἀρέσκει καὶ ἡ ἰδιόζουσα εἰς τὴν πατρίδα των προφορὰ ὅταν τὴν ἀκούω ἀπὸ χεῖλη χαρίεντα. Ἐπρόφειν ἀρὰ γε οὕτω καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Τηλεμάχου;

Ἡ νῆσος Κάλαμος ὁπόθεν μᾶς ἤρχοντο αἱ κυρίαὶ ἐκείναι χωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν διὰ στενοῦ πορθμοῦ, καθὼς καὶ ἡ Λευκάς, — ἡ ὁποία ὅμως διὰ μιᾶς ἄκρας τῆς προσκολλᾶται σχεδὸν εἰς τὴν Στερεάν ἐκείνην. Μόνον κατὰ τὸ 1863 ἔπαυσε τὸ παρὰ φύσιν πολιτικὸν διαζύγιον καὶ τῶν δύο νήσων ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπετέλουν καὶ αἱ δύο μέρος τοῦ Ἰονίου κράτους. Ἐνὸς ὅμως ἢ ἀντικυ Στερεὰ ἐδεδεπόζετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, αἱ νῆσοι ἐκεῖναι ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς τυραννομένους κατοίκους τῆς ὡς παρηγορία, ὡς ἐλπίς καὶ ὡς καταφύγιον. Ναὶ μὲν, οὔτε ἡ Βενετία οὔτε ἡ Ἀγγλία μετέπειτα ἐδείξαν πολλὴν τρυφερότητα πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὁπότε μάλιστα ἐπρόκειτο περὶ ἐλευθερίας ἢ ἀνεξαρτησίας. Ἄλλ' ἡ ζωὴ τοῦλάχιστον ἦτο ἀσφαλὴς ὑπὸ τὴν διαίτησιν τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐπαναστάσεως χιλιάδες οἰκογενειῶν κατέρυγον εἰς τὴν ἀκατοίκητον τότε νῆσον Κάλαμον, διὰ νὰ σωθῶσιν ἀπὸ παντελῆ ἐξολόθρευσιν, ὅτε οἱ στρατοὶ τοῦ Σουλτάνου κατήρχοντο ἀπὸ τὴν Ἡπειρον πρὸς κυριεύσιν τοῦ Μεσολογίου. Ἀληθῶς, κατὰ τὸ 1822, ὁ ἀρμολὸς τῶν Ἰονίων νήσων ἀπέστειλεν Ἄγγλους στρατιώτας διὰ νὰ βιάσῃ τοὺς πρόσφυγας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς μάτην ἐζήτησαν οἱ δυστυχεῖς νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ ν' ἀφήσωσιν εἰς Κάλαμον τὰ γυναικόπαιδα διὰ νὰ τὰ σώσωσι ἀπὸ τὴν σφαγὴν ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν. Εἰς μάτην παρεκάλεσαν νὰ τοῖς δοθῶσι τοῦλάχιστον ὄπλα διὰ νὰ πολεμήσωσι πρὸς ὑπεράσπισίν των. Ἡ Ἀγγλικὴ οὐδετερότης ἔμεινεν ἀδυσώπητος καὶ ἠναγκάστησαν νὰ φύγωσιν ὅπως ἤλθον. Βραδύτερον ὅμως, ἰδίως κατὰ τὸ 1825, ἡ ἀπάνθρωπος ἐκείνη αὐστηρότης ἐχαλαρώθη καὶ μυριάδες Χριστιανῶν διεσώθησαν εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον.

Ὅσοι δὲν ἐλκύουν ἐξ ἀποστάσεως τὸν θαυμασμὸν αἱ κωμοπόλεις Ἀστακός καὶ Μύτικας, τοσοῦτον ἀπ' ἐναντίας φαίνεται γοητευτικὴ ἢ ἀπέναντι τῆς Λευκάδος κειμένη Ζαβέρδα. Μὲ τὰς ἀναμέσων τῶν δένδρων κομψὰς οἰκίας τῆς καὶ τὴν χλοερὰν γύρω τῆς ζώων καλλιεργημένης γῆς, φαίνεται ὡς ὅσας ἀληθῆς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ὅπου κεῖται. Ἡ θεὰ τῆς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τοῦ περιηγητοῦ τὰς θελκτικὰς πολίχνιας τῶν λιμνῶν τῆς Ἑλβετίας ἢ τῶν ὄχθων τοῦ Ρήνου. Ἀποκαθιστᾷ δ' ἔτι μᾶλλον ἐπαισθητὴν τὴν τοιαύτην εὐά-

ρεστον ἐντύπωσιν ἢ γενικὴ ἄποψις τῶν ἀγρίων ἐκείνων παραλίων τῆς Ἀκαρνανίας, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰσέτι ὅποια ἦσαν καὶ ἐπὶ Θουκυδίδου. Οὐδεμία τῆς Ἑλλάδος χώρα ὑπῆρξεν ἀνεκῆθεν τόσῳ δυσάρμοστος εἰς τὴν ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν. Ἄλλὰ θὰ εἰσδύσῃ ἐπὶ τέλους καὶ ἐκεῖ ὁ πολιτισμὸς. Τὴν εἰσβολὴν του θὰ ἐπιταχύνωσιν αὐτὰ τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα τετράκις τῆς ἑβδομάδος παραπλέουν τὰ παράλια τῆς, καὶ αἱ ὁδοὶ αἰτίνες θὰ διασχίσωσιν ἐντὸς ὀλίγου τὰς φάραγγας τῆς. Ἴσως ὁ ξένος περιηγητὴς προκρίνει τὴν παρούσαν ἀγριότητα, ἀλλ' ὁ Ἕλληνας λυπεῖται μὴ βλέπων πλειοτέρας Ζαβέρδας εἰς τοὺς πρόποδας τῶν μεγαλοπρεπῶν τούτων ὀρέων. Καθ' ὅλην τὴν ἀπόστασιν μεταξύ Μύτικα καὶ Ζαβέρδας, παρεκτός ποιμενικῶν τινῶν καλυθῶν καὶ ἐνός παλαιοῦ μοναστηρίου, οὐδὲν ἄλλο ἔχον εἶδα κατοικίας ἀνθρώπου. Ἄλλὰ καὶ τὸ μοναστήριον κεῖται τόσον ὑψηλὰ, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ διακρίνω ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιο ἐὰν κατοικεῖται ἢ ὄχι. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶδα ἓνα ἢ δύο καλογήρους, ἀλλὰ δὲν εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἐξέλαβα ὡς βῆσα κορμούς δένδρων ἡμικαύστους ἢ βράχους μαυρισθέντας ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τοὺς ἀνέμους.

Μετὰ τὴν Ζαβέρδαν τὸ ἀτμόπλοιο προσωρμιζέται εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς Λευκάδος λιμένα Ἀλέξανδρον, ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς Ἰθάκην, ὅπου διανυκτερεύει. Ἐπεθύμουν νὰ ἴδω τὴν Ἰθάκην, ἀλλὰ τὸ ἀτμόπλοιο φθάνει ἐκεῖ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἀποπλέει δὲ πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ὥστε κατὰ συμβουλήν τοῦ πλοιάρχου ἀπεβιβάζομεθα εἰς Λευκάδα. Ἡ Πάρος ἐπιστρέφουσα εἰς Ἰθάκης προσωρμιζέται πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου, παρὰ τὴν πόλιν, ὥστε αὐριοῦν τὸ πρωὶ ἐπιβιβάζομεθα πάλιν.

Ἀπὸ τὸν λιμένα Ἀλέξανδρον ἐστείλαμεν διὰ λέμβου τοὺς σάκκους μας εἰς τὴν πόλιν τῆς Λευκάδος ἢ Ἀγίας Μαύρας, ἡμεῖς δ' ἐπορεύθημεν διὰ ζηρᾶς. Εὐτυχεῖς οἱ συνεπιβάται μας προλαβόντες κατέλαβον τὰς εἰς τὴν ἀποβαθρὰν περιμενούσας ἀμάξας, ὥστε ἐξεκινήσαμεν πεζοί. Ὁ περὶπατος ἦτο τερπνότατος, εἶχομεν δὲ καὶ συνοδοιπόρους εὐαρέστους, ἓνα νέον Λευκάδιον καὶ τὴν ἐρασμίαν ἀδελφὴν του, ὥστε δὲν ἦτο φόβος μὴ πλανηθῶμεν. Διήλθομεν ἀμπελώνας, ἐλαιώνας, κήπους περιστοιχοῦντας ἐπαύλεις ἐξοχικάς:— ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν του καὶ αἱ ἀηδόνες μᾶς ἐχαιρέτιζον μὲ τὸ γλυκὺ κελάδημά των:— ἀριστερόθεν τὸ ὑψηλὸν καὶ καταπράσινον τῆς νήσου βουνὸν μᾶς ἔκλειε σφιδρώς τὸν ὀρίζοντα, δεξιόθεν δὲ τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας, πράσινα καὶ αὐτὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, ἐφάνοντο συνεχόμενα μὲ τὴν Λευκάδα.

Ἡ πόλις τῆς Λευκάδος δὲν ἔχει τὸν τύπον ἰταλικῆς πόλεως, ὡς ἡ Κέρκυρα ἢ ἡ Ζάκυνθος, ἀλλ' ἐνθυμίζει μᾶλλον τὴν Ἀνατολήν. Βλέπει

τις ὅμως ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι δὲν εὐρίσκεται εἰς πόλιν Τουρικὴν, διότι αἱ ὁδοὶ εἶναι κανονικαί, καθαραί, τὸ δ' ἐξωτερικὸν τῶν οἰκιῶν μαρτυρεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων. Αἱ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι ξυλινὰ, μία μάλιστα τῶν συνοικιῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ παραπήγματα ὁμοιάζοντα πρὸς στρατιωτικὰ καταλύματα. Αἱ ἐλκφραὶ αὐταὶ οἰκοδομαὶ ἀνηγέρθησαν μετὰ τὸν σεισμόν, ὅστις πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐπέφερε φοβερὰν καταστροφὴν ἐνταῦθα. Οἱ Λευκάδιοι κοιμῶνται ἡσυχωτέρως εἰς τὰς ξυλινὰς οἰκίας των. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν ἐπίκειται σεισμὸς ἀπόψε, διότι εἶναι λιθόκτιστον τὸ ξενοδοχεῖον τῆς καλῆς Κερᾶ Λ...

Υ. Γ. Ὁ δυστυχὴς ἀσθενὴς ἐξεψύχησεν ἀπόψε.

(Ἔπεται συνέχεια)

Δ. ΒΙΚΕΛΛΑΣ

Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΒΙΛΛΕΜΕΡ

(Μυθιστορία Γεωργίας Σάνδ.—Μετάφρασις Α. Β.)

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

ΚΓ'.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ μαρκήσιος ἀπεκτησε τὴν πανουργίαν, τὴν σύντονον προσοχὴν καὶ τὴν ἡρεμον καὶ λεπτὴν ὀξύδερκίαν ἀγρίου. Ἀνεκάλυψε τὸν σωλῆνα τῆς βρύσεως, ὅστις συνεκοινωνεῖ πρὸς τὸν νεροχύτεν τοῦ κάτω πατώματος.

Ἦτο μὲν κλεισμένος ὁ σωλῆν, ἀλλ' ὁ γύψος ὅστις τὸν περιέβαλλεν εἶχε πολλὰς βραγάδας. Προσεκόλλησεν ἐκεῖ τὸ οὖς του, καὶ ἀντελήφθη τῆς ὁμαλῆς καὶ μακρᾶς ἀναπνοῆς τοῦ Περάκ, ὅστις ἐκοιμᾶτο ἔτι.

Οὐδεμία λέξις, ὅσον ταπεινῶς καὶ ἄν ἐλέγετο, ἦτο δυνατόν νὰ τοῦ διαφύγῃ. Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἤκουσε τὴν Ἰουστίναν ἐγειρομένην καὶ λέγουσαν καθαρῶς τὰς λέξεις ταύτας:

— Ἐλα, σῆκω Περάκ. Ἡ πτωχὴ μας Κερολίνα δὲν ἐκοιμήθη βέβαια σὰν ἐσενα.

— Τί εἶνε μία νύκτα! εἶπεν ὁ Περάκ· ἔπειτα δὲν θὰ πάγω νὰ τὴν πάρω παρ' ἀφοῦ φύγη αὐτός!

Ἡ Ἰουστίνα ἠκροάσθη καὶ ὑπέλαθεν:

— Δὲν κινεῖται, ἀλλ' εἶπεν ὅτι ἐξυπνᾷ τὰ χαράγματα. Ὅπου καὶ ἄν ἦνε θὰ χαραζῆ. Θὰ φύγη χωρὶς νὰ πάρῃ τίποτε, τὸ εἶπε.

— Ἀδιάφορον, ὑπέλαθεν ὁ Περάκ, ἐγειρόμενος καὶ ἀκούόμενος ἤδη καλλίτερον, καίτοι ὠμίλει πολὺ σιγᾶ. Δὲν θέλω νὰ φύγῃ πεζός. Εἶνε πολὺ μακρὰ. Ὁ υἱός σου νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ τὸ ἄλογόν μου, καὶ ὅταν ἴδω πῶς ἔφυγε, θὰ κινήσω διὰ τὸ Λωσόν.

Ὁ Κ. Βιλλεμέρ δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκη ἀλλοῦ πληροπορίας. Ἰλάμεν ὀλίγην ταραχήν, ἵνα ἀναγγεῖλη ὅτι ἠγέρθη, καὶ κατέβη ἀπὸ ἀπέθνηκε τὸ βαλάντιόν του ἐντὸς τοῦ σῦρου τοῦ γραφείου. Ἐφάνη δὲ σπείδων νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πολινιάκ, καὶ διαβεβαίων ὅτι ἠθάνετο ἐξαίρετα τὰς δυνάμεις του· ἀπεποιήθη ἐπομένως τὸν ἵππον, ὅστις θὰ τὸν ἐστενοχώρει κατὰ τὸν κατασκοπικὸν ἀγῶνα ὃν προετίθετο. Ἐσφιγξέ τρυφερῶς τὰς χεῖρας τῶν ξένων του, καὶ ἀνεχώρησεν. Μόλις ὅμως ἐξεληθὼν τοῦ χωρίου ἠλλαξε διεύθυνσιν, ἠρώτησεν ἕνα διαβάτην καὶ εἰσεχώρησεν εἰς ἀτραπὸν φέρουσαν εἰς Λωσόν.

Ἦλπιζε νὰ φθάσῃ ἐκεῖ πρὸ τοῦ Περὰκ, νὰ τὸν ἀναμείνῃ χωρὶς νὰ φανῇ, καὶ νὰ τὸν ἰδῇ ἀπαγόντα τὴν Καρολίαν. Ὅτε δὲ οὕτως ἐβεβαίωτο ὅτι ἐπιστρέφεν αὐτὴ εἰς Λαντριάκ, τότε ἐσκέπτετο περὶ τῶν περαιτέρω. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, βλέπων ὅτι τὸν ἐφραγε, δὲν ἤθελε νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ καὶ πάλιν τὰ ἴχνη τῆς. Ἄλλ' ὁ Περὰκ ἐσπείδε, καὶ ἡ Μικροῦλα ἐβάδιζε ταχέως, καίτοι ὁ δρόμος καθίστατο ὄλονεν δυσκολώτερος, ἀνερχόμενος πρὸς τὸ Λωσόν διὰ πολλῶν κλιτύων ὀρέων. Ἡ ἀτραπὸς ὀλίγον μόνον ἔτεμνε τὰς γωνίας τοῦ δρόμου τούτου, καὶ ὁ μαρκήσιος ἔμεινε ταχέως ὀπίσω τοῦ ἀγροτικοῦ ἀμαξίου. Εἶδεν αὐτὸ διερχόμενον καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Περὰκ, ὅστις ἐπίσης ἐνόμισεν ὅτι διέκρινεν ἐν τῇ πρωτῇ ὁμίχλῃ ἄνδρα τινὰ μὴ φέροντα χωρικήν ἐνδυμασίαν, κρυβέντα δὲ ταχέως ὀπίσθεν φράκτου ἐκ ξηρολίθων.

Ὁ Περὰκ ἦτο δῦσιςτος.

— Ἰσως, διενόηθη, μὰς ἐγέλασε, κ' ἐνόησε τίποτε. Αἶ, ἂν ἦνε αὐτός, καὶ τὴν μόνον εἶνε ἡ ἀρρώστια του, τὸν κάμνω ἐγὼ καὶ τοῦ περνᾷ ἡ ὄρεξις νὰ κυνηγᾷ πεζὸς τὸ ἄλογόν μου.

Ἐκέντησε τὴν Μικροῦλαν, κ' ἔφθασε πλησίον τοῦ Λωσόν ἅμα ὡς ἀνέτελλεν ὁ ἥλιος. Ἡ Καρολίνα ἐναγώνιος, μετὰ φοβερὰν ἀϋπνίαν, ἤρχετο εἰς προὔπαντησίν του.

— Ὅλα ἐξαίρετα! εἶπεν εἰς αὐτήν. Ἠπατήθη γὰρ. Δὲν εἶνε διόλου ἀρρωστος, διότι ἐκοιμήθη λαμπρὰ καὶ ἀνεχώρησε πεζὸς.

— Λοιπὸν ἀνεχώρησεν; εἶπεν ἡ Καρολίνα ἀναβαίνουσα εἰς τὸ ἀμαξίον καὶ καθημένη ἐγγὺς τοῦ Περὰκ. Λοιπὸν δὲν ὑπώπτευσεν τίποτε, καὶ δὲν θὰ τὸν ἐπανιδῶ πλέον· τὸσον τὸ καλλίτερον...

Κ' ἐρράχη εἰς λυγμούς ὑπὸ τὴν κορδύλην τῆς, δι' ἧς μάτην προσεπάθησε νὰ κρύψῃ τὸ πρόσωπόν τῆς.

Ὁ Περὰκ ἤκουσε σπαρτατόμενον τὸ στῆθος τῆς.

— Καὶ τὴν θ' ἀρρωστήσετε σεις! τῇ εἶπε δι' αὐστηρῶς πατρικῶν ἤθους. Ἐλᾶτε, μὴν κάμνετε ἔτσι, ἀλλῶς ὁ Περὰκ δὲν θὰ σὰς πιστεύῃ πλέον ὅταν τοῦ λέγετε ὅτι εἰσθε χριστιανή.

— Θεέ μου! ἀρκεῖ νὰ μὴν κλιῶ ἐμπρὸς τοῦ

... δὲν μοῦ συγχωρεῖς μίαν στιγμὴν ἀδυναμίας; Ἄλλὰ τί κάμνεις; Διατί προχωροῦμεν πρὸς τὸ Λωσόν;

Ὁ Περὰκ εἶχε νομίσει ὅτι εἶδε πάλιν τὸν μαρκήσιον προχωροῦντα.

— Νὰ μὲ συγχωρήσετε... εἶπεν. Ἐχω μίαν μικρὰν παραγγελίαν διὰ τὸ χωρίον. Εἶνε κοντά. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ χωρίον, σκεπτόμενος ὅτι ὁ μαρκήσιος ἤθελε μείνει κατασκοπεύων μακρόθεν. Προχωρήσας εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ, ἀντήλαξεν ὀλίγας λέξεις μετὰ τινος τῶν κατοίκων. Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ εἴρῃ πρόφρασιν. Ἐπειτα, ἐπιστρέφων πρὸς τὴν Καρολίαν:

— Εἰσθε πολὺ συγχισμένη, εἶπε, καὶ θέλω νὰ σὰς διασκεδάσω κἄπως. Ὁ περίπατος σὰς ὠφελεῖ. Ἐρχεσθε νὰ κάμωμεν ἕνα... μακρονόν, πολὺ μακρονόν;

— Ἄν ἔχῃς δουλειὰν εἰς κανὲν μέρος, δὲν θέλω νὰ σ' ἐμποδίσω, Πηγαίνω ὅπου θέλεις.

— Ἦθελα νὰ πάγω εἰς τὸ Μεζέγκον, εἰς τὸ χωρίον Σταύλους. Εἶνε ὠραιότατον μέρος, καὶ θὰ ἰδοῦμεν τὴν ὑψηλοτέρην κορυφὴν τῶν Σεβεννῶν, τὴν ὅποιαν ἔχετε τὴν διαθήσειν νὰ ἰδῆτε.

— Δὲν ἔλεγεσθε ὅτι εἶνε δύσκολον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἄλλου μηνός;

— Ναί, δὲν λέγω, εἶνε κἄπως ὁ καιρὸς συννεφώδης καὶ θὰ ἦνε ὀλίγον χαλασμένοι οἱ δρόμοι. Δὲν ἐπῆγα πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη ἀπὸ πέρουσιν. Ἄλλὰ λέγουν ὅτι τοὺς ἐδιώρθωσαν, κ' ἔπειτα μαζὴ μου ξεύρετε ὅτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος.

— Σὲ βεβαίωσω ὅτι διὰ κίνδυνον δὲν μὲ μέλει. Πηγαίνωμεν.

Ὁ Περὰκ ἐνεψύχωσε τὸν ἵππον του, ὅστις διελθὼν τὸ Λωσόν κατέβη γενναίως τὸν βραχὺ λόφον καὶ ἀνέβη πάλιν ταχέως τὴν ἄλλην κλιτύν. Ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν, ὁ Περὰκ ἐπιστράφη, δὲν εἶδε πλέον κανένα ὀπίσω του, καὶ ἐθεώρησε τὸν πρὸ αὐτοῦ δρόμον, ὅστις εἶχε λίαν δυσάρεστον τὴν ὄψιν.

— Θὰ ἰδῆτε εἰς ὀλίγον τὴν ἔρημον, εἶπε δὲν σὰς πειράζει.

— Ὅχι, ὄχι, ἀπήντησεν ἐκείνη. Ὅταν εἶνε κανεὶς ἀπηλιπισμένος, δὲν τὸν πειράζει τίποτε.

Ὁ Περὰκ προὔχωρησεν, εἰδοποιῶν τὴν συντροφὸν του ἐπανειλημμένως, ὅτι ὁ ἥλιος δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ φανῇ, ὅτι ὑπελείπετο ἔτι τεσσάρων λευγῶν δρόμος, καὶ ὅτι τὸ Μεζέγκον θὰ ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σκεπασμένον. Πάντα ταῦτα ἦσαν λίαν ἀδιάφορα εἰς τὴν Καρολίαν, ἧτις δὲν ἐμάντευε τοὺς δισταγμούς καὶ τὰς τύψεις συνειδήσεως τοῦ γηραιῶ τῆς φίλου.

Διήλθον ὄρος κατὰφυτον ἐκ πευκῶν, καὶ διατεμνόμενον ὑπὸ εὐρείας ἐξαίθρας, προσερχομένης ἐκ παλαιᾶς ὑλοτομίας καὶ ἐκβαλλούσης εἰς εὐρεῖαν λεωφόρον, ἧτις μακρόθεν ἐφαίνετο ὡς ὁδὸς

δυναμένη νὰ περιλάβῃ ἑκατὸν παραλλήλους ἀμάξιας. Ὅτε ὅμως εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν τὸ ἀμαξίον, παρέστη κοπιώδης καὶ φοβερὰ ἡ ἀνάβασις τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐδάφους, κατατετημημένου πανταχοῦ ὑπὸ βαθειῶν αὐλάκων. Περαιτέρω ἦτο ἔτι χειρότερον. Τὴν γῆν ἐπλήρουν ὄγκοι λάσας, χωριζόμενοι ὑπὸ χαράδρων, ὅσας δὲ ἀνευρίσκοντο τὰ ἴχνη τῆς βατῆς ὁδοῦ, ἀνάγκη καθίστατο νὰ ὑπερπηδῶσι σωρείας μεγάλας χαλικῶν, νὰ ἴστανται ἐνώπιον εὐρείων χανθῶν, καὶ νὰ ἀναζητῶσι πάλιν τὴν παλαιὰν ὁδὸν ἐν μέσῳ μυριῶν βωγμῶν καὶ σχισμῶν. Ὁ ἵππος ἠνδραγάθει ἀληθῶς καὶ ὁ Περὰκ ἀνέπτυσσε θαυμασίαν δεξιότητα καὶ νοημοσύνην.

Μόλις εἶχον διατρέξει δύο λεύγας ἐντὸς δύο ὠρῶν, καὶ εὐρίσκοντο ἐν πλήρει ἐρήμῳ ἐπὶ ἀπεράντου ὄροπέδιου, εἰς ὕψος χιλίων πεντακοσίων μέτρων. Πλὴν τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ὁδοῦ, οὐδὲν διεκρίνετο περὶξ αὐτῶν. Ὁ ἥλιος εἶχεν ἀφανισθῆ, ἡ ὁμίχλη περιεκάλυπτε πάντα ὡσεὶ διὰ σαβάνου, ἀνέκφραστον δὲ ἦτο τὸ αἶσθημα τῆς θλίψεως καὶ βαρυθυμίας ὅπερ εἶχε καταλάβει τὸ πνεῦμα τῆς Καρολίνας. Καὶ αὐτὸς ὁ Περὰκ ἦτο καταβεβλημένος καὶ ἐτήρει σιγὴν. Ἡ φραγμένη ὁδὸς, ἣν εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ καταλίπη, δὲν ἐφαίνετο πλέον, καὶ ἀπὸ ἐνὸς ἤδη τετάρτου τῆς ὥρας ἐβάδιζον ἐπὶ χλόης σπογγώδους χαραγμένης μὲν πανταχοῦθεν ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν βοσκόντων κτηνῶν, ἀλλ' οὐδὲν πλέον φερούσης ἴχνος τροχῶν. Ὁ ἵππος ἔστη, περιρρέομενος ὑπὸ ἰδρώτος, καὶ οἶονεῖ ἀγγέλλων ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προχωρήσῃ.

Ὁ Περὰκ ἐπέβησεν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ πηλώδους ἐδάφους μέχρις ἀστραγάλων καὶ προσεπάθησε νὰ κατατοπισθῇ. Ἄλλ' ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον. Καὶ ὄρη καὶ χαράδραι ἀπετέλουσαν πεδίον ἀπέραντον ἐκ λευκοῦ ἀτμοῦ.

— Ἐχάσαμεν τὸν δρόμον, εἶπεν εἰς αὐτὴν ἡ Καρολίνα μετ' ἀδιαφορίας.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἄνεμος ἠνοιξεν ὀπῆν τινα διὰ τῆς ὁμίχλης, κ' ἐφάνησαν μακρόθεν φανταστικοὶ ὀρίζοντες, πορφυρούμενοι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ἄλλ' ἡ νεφέλη ἐκλείσθη πάλιν ταχέως καὶ ὁ Περὰκ οὐδὲν κατώρθωσε νὰ διακρίνῃ πρὸς τὸ μεμονωμένον ἐκεῖνο σημεῖον τῆς μεμακρυσμένης τῶν ὀρέων ζώνης. Ἐν τούτοις ἠκούσθησαν ὕλακαί, καὶ κατόπιν φωναί, δὲν ἐφάνησαν δὲ οἱ κύνες εἰμῆ ὅτε ἐπλησίασαν εἰς δύο βημάτων ἀπόστασιν. Προηγούντο συνοδείαι ἀνδρῶν καὶ ἡμιόνων φερόντων χόρτα καὶ ἀσκούς. Ἦσαν ὄρειοὶ μεταβάλλοντες ν' ἀνταλλάξωσιν εἰς τὴν πεδιάδα τὸν τυρὸν καὶ τὸ βούτυρον τῶν ἀγελάδων τῶν ἀντὶ καρπῶν καὶ χόρτων τῆς κάτω χώρας. Ἐγένετο συνομιλία καὶ ἐλήφθησαν πληροφορίαι. Ἐλέχθη εἰς τὸν Περὰκ ὅτι κακῶς ἐπραξε θελήσας νὰ μεταβῇ ἐφ' ἀμάξης εἰς τοὺς

Σταύλους, κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ὅτε τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδύνατον, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ. Ὁ Περὰκ τὸ ἐθεώρησε ζήτημα φιλοτιμίας καὶ ἠρώτησεν ἂν ἀπείχον ἔτι πολὺ τοῦ χωρίου. Τὸν ἐπανέφεραν εἰς τὸν δρόμον του, καὶ τῷ εἶπον ὅτι ἀπείχον ἔτι μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ζῶα τῶν εἰχον ἰδρώσει καὶ οἱ ὄρειοὶ ἐσπείδον νὰ φθάσωσιν, οὐδεμίαν προσήνεγκον εἰς τὸν Περὰκ συνδρομὴν κ' ἐγένοντο ἄφαντοι, χλευάζοντες τὸ ἀμαξίον του. Ἡ Καρολίνα εἶδεν αὐτοὺς ταχέως ἀφανιζομένους ὡς σκιάς ἐντὸς τῆς ὁμίχλης.

Ἦτο ἀπαράτητον ν' ἀφήσῃ τὸν ἵππον ν' ἀναπνεύσῃ, διότι οἱ νεοὶ ἀγῶνες πρὸς ἀναβρίχσιν τῆς ἀποτόμου ὁδοῦ εἶχον ἐξαντλήσει τὰς δυνάμεις του.

— Ὅτι μὲ παρηγορεῖ, εἶπεν ὁ Περὰκ βαρυθυμῶς, εἶνε ὅτι δὲν παραπονεῖσθε. Καὶ κάμνει κρῦον δυνατόν! Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ ὕγρασία ἐπέρασε τὸ σκέπασμά σας.

Ἡ Καρολίνα ἀπήντησε διὰ φρικιάσεως.

Νέα ὅμως σκιά διέβαινε τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὴν ὄψιν τῆς ὁδοῦ, καὶ ἡ σκιά αὐτὴ ἦτο ὁ Κ. Βιλλεμέρ. Δὲν ἐφαίνετο βλέπων τὸ ἀμαξίον, καίτοι κάλλιστα τὸ ἐβλεπεν. Ἄλλὰ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ὑποπτεύων ὅτι ἐπέβαινε αὐτοῦ γνώριμὸς του. Προὔχωρει δὲ γενναίως καὶ ὑποκρινόμενος πλήρη ἀδιαφορίαν.

— Αὐτὸς εἶνε! τὸν εἶδα! εἶπεν ἡ Καρολίνα εἰς τὸν Περὰκ. Πηγαίνει ὅπου πηγαίνομεν.

— Αἶ! ἄς τὸν ἀφήσωμεν νὰ περάσῃ, κ' ἐπιστρέφομεν...

— Ὅχι, ὄχι! δὲν ἠμπορῶ πλέον... δὲν θέλω! Μετὰ τοιαύτην ἐκδρομὴν θ' ἀποθάνῃ! Δὲν θὰ φθάσῃ εἰς τοὺς Σταύλους. Νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν!

Τοσαύτην περιείχεν αὐθενταίαν ὁ τρόμος τῆς Καρολίνας, ὅστε ὁ Περὰκ ὑπήκουσεν. Ἐφθασε μετ' ὀλίγον τὸν Κ. Βιλλεμέρ, ὅστις παρεμέρισε ἵνα τοὺς ἀφήσῃ νὰ παρήλθωσι, καὶ οὐδὲ τὴν κεφαλὴν του ἤγειρεν, οὐδ' ἐσταμάτησε. Δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ὀχληρὸς οὔτε ἀπειθής· ἤθελε νὰ μάθῃ μόνον, ἤθελε νὰ τὴν παρακολουθήσῃ μέχρι θανάτου.

Δυστυχῶς αἱ δυνάμεις του εἶχον ἐκλίπει. Ἡ δυσχέρεια τῆς πορείας ἐκείνης, προβαινούσης ἀδιακόπως εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ Λαντριάκ, καὶ ἰδίως ἀπὸ δύο λευγῶν, ἐν μέσῳ χάους πετρῶν καὶ πηλώδους χλόης, εἶχε προκαλέσει ἀφθονον τὸν ἰδρωτὰ του, ὃν ἠσθάνθη αἴφνης ψυχόμενον ἐκ τῆς ὀρεμίας πνοῆς τοῦ ἀνέμου, τραπέντος εἰς ἀνατολικόν. Ἡ ἀναπνοή του ἐκόπη καὶ ἠναγκάσθη νὰ σταθῇ.

Ἡ Καρολίνα ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν, ἐτοίμη ν' ἀναφωνήσῃ... ἀλλ' ὁ Περὰκ ἐδραξε τὸν βραχίονά τῆς.

— Θάρρος, κόρη μου, εἶπεν εἰς αὐτήν διὰ

φωνής πλήρους θρησκευτικής πεποιθήσεως. Ὁ Θεός σὰς τὸ ζητεῖ.

Καὶ ἡ Καρολίνα ἠσθάνθη ἐαυτὴν καταβαλλομένην ὑπὸ τὴν κριτεράν πίστιν τοῦ χωρικοῦ.

— Τί θέλετε νὰ τοῦ συμβῆ; ὑπέλαθε προχωρῶν πάντοτε. Ἀφοῦ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἔλθῃ ὡς ἐκεῖ, θὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ προχωρήσῃ ἀκόμη ὀλίγον. Δὲν ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὀλίγον δρόμον. Θ' ἀναπαυθῆ εἰς τοὺς Σταύλους.

— Ἀλλὰ μὲ ἀκολουθεῖ! Βλέπεις ὅτι θὰ ἔλθῃ στιγμή νὰ τοῦ ὀμιλήσω, ἢ ἐκεῖ ἢ ἄλλου.

— Διατί νὰ σὰς ἀκολουθήσῃ; Ποῦ ἤξεύρει ὅτι εἶσθε σεις; Τόσοι περιηγηταὶ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν τὸ Μεζέγκον.

— Μ' αὐτὸν τὸν καιρὸν;

— Ὁ ἥλιος, ὅταν ἐβῆκε, ἦτον λαμπρός. Δὲν ἐπηγαίναμεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἴδιον δρόμον;

Ὁ μαρκήσιος εἶχεν ἰδεῖ τὴν Καρολίαν διατάζουσαν καὶ τέλος ὑποτασσομένην. Ἡ ἐκ τούτου δὲ συγκίνησις ἐπήνεγκε κατ' αὐτοῦ τὸ ὕστατον τραῦμα.

Μόλις εἶδεν ὅτι ἐμείνεν ὀπίσω καὶ ἠσθάνθη ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προχωρήσῃ.

Κατέπεσεν ἐπὶ τινος λίθου, ἀτενεῖς προσελθὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέλαν ἐκεῖνο σημεῖον, ὅπερ βραδέως ἠφαινότο ἐνώπιόν του, διότι ὁ ἄνεμος εἶχεν αἴφνης σφοδρῶναι κ' ἐδίωκε βιαίως τοὺς ἀτμούς, οὗς ἤρχίζον νὰ διαδέχωνται ἐλαφρὰ χιόνος νιφάδες.

— Θέλει λοιπὸν νὰ τὴν λησμονήσω ἐντελῶς; εἶπε καθ' ἑαυτὸν, αἰσθανόμενος ὅτι ἐλιποθύμει. Φεύγει τὴν ἐλπίδα... ἀπώλεσε τὴν πίστιν! Ποτέ της δὲν μὲ ἠγάπησε!

Καὶ κατεκλίθη ν' ἀποθάνῃ.

ΚΕ΄.

— Ἐμπρός, ἔμπρός! ἔλεγεν ὁ Περὰκ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, βλέπων πυκνουμένην τὴν χιόνα. Αὐτὸ εἶνε χειρότερον ἀπὸ τὴν καταχνιά! Ὅταν ἀρχίζῃ νὰ χιονίζῃ, στρώνεται γρήγορα ὁ δρόμος, καὶ σὲ σκεπάζει ὡς τὸ κεφάλι!

Ὁ ἄφρων ἐκεῖνος λόγος κατεξανέστησε τὴν Καρολίαν. Ἠθέλησε νὰ πηδήσῃ κάτω τοῦ ἀμαξίου, ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ νὰ βεβηδῆ μέχρις οὗ ἀπὸ τὸν Κ. Βιλλεμέρ.

Ὁ Περὰκ τὴν ἐκράτησεν, ἀλλ' ἠναγκάσθη τέλος νὰ ἐνδώσῃ. Ἐρχισαν δὲ οὕτω διατρέχοντες πάλιν πρὸς τὰ ὀπίσω, μ' ὄλον τὸν κίνδυνον ὁστις ἤξανε ἀδιακόπως, καὶ μ' ὄλας τὰς δυσκολίας τῆς πορείας των, ἦτις ὄλονεν ἐγένετο βραδυτέρως, τὴν ἡμίσειαν λεύγαν, ἢν μετὰ τὸσου κόπου εἶχον διατρέξει, ἀπ' οὗ ἐπαυσαν νὰ βλέπωσι τὸν μαρκήσιον.

Μάτην ἀνεζήτησαν αὐτὸν διὰ τῶν βλεμμάτων. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἡ χιὼν εἶχε καλύψει εὐρεῖα τὸ ἔδαφος καὶ τὰς ἀνωμαλίας του. Ἀδύνατον ἦτο εἰς αὐτοὺς νὰ ἰδῶσιν ἂν παρῆλθον τὸ μέρος, τὸ ὅποιον ἠθέλον νὰ ἐρευνήσωσιν. Ἡ Καρολίνα ἐστέ-

ναζε χωρὶς κἂν ν' ἀκούη τοὺς στεναγμούς της, κ' ἔλεγε μόνον: « Θεὲ μου! Θεὲ μου! » Ὁ δὲ Περὰκ δὲν προσεπάθει πλέον νὰ τὴν καθυπαχάσῃ, καὶ τὴν προέτρεπε μόνον νὰ παρκτηρῆ μετὰ προσοχῆς.

Αἴφνης ὁ ἵππος ἐσταμάτησε.

— Ἐδῶ θὰ ἦνε τὸ μέρος ὅπου ἠύραμεν τὸν δρόμον, εἶπεν ὁ Περὰκ. Ἡ Μικροῦλα τὸ ἐνόησε.

— Τότε ἐπροχωρήσαμεν πολὺ! ἀπήντησεν ἡ Καρολίνα.

— Ἀλλὰ δὲν ἀπαντήσαμεν κανένα! ὑπέλαθεν ὁ Περὰκ. Ὁ κύριος αὐτός, ὅταν εἶδε τὸ χιόνι, θὰ ἐγύρισεν εἰς τὸ Λωσόν, κ' ἐμεῖς ποῦ ἐμεθα πλησιέστερα εἰς τοὺς Σταύλους, τρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ μείνωμεν ἐδῶ, σὰς εἰδοποιῶ, ἂν δὲν παύσῃ νὰ χιονίζῃ.

— Πήγαμε Περὰκ, πήγαμε σὺ! ἀνέκραζεν ἡ Καρολίνα κ' ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς χιόνος. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ ἕως νὰ τὸν εὔρω.

Ὁ Περὰκ οὐδὲν ἀπήντησε. Κατέβη καὶ αὐτός καὶ ἤρχισεν ἐρευνῶν, ἀλλὰ χωρὶς ἐλπίδος. Ἡ χιὼν εἶχε ἤδη ἡμίσειος ποδὸς πάχος, καὶ οὐδὲν ἀπὸ τὸν νὰ ἐκρύπτετο ἤδη πτώμα ἐντὸς κοιλοτήτος τινος ὅπου ἐσώρευε τὴν χιόνα ὁ ἄνεμος.

Ἡ Καρολίνα ἐθάδιζε κατὰ τύχην, προχωροῦσα αὐτομάτως ὡς ἄψυχον σῶμα. Τοσαύτην εἶχε νευρικὴν ἐξαψιν. Εἶχεν ἠδη-ικανῶς μακρυνθῆ τοῦ ἀμαξίου, ὅτε ἤκουσε τὸν ἵππον σφοδρῶς πνευστιῶντα ἐνῶ ἐκυπτε τὴν κεφαλὴν. Ἐνόμισεν ὅτι ἐξέπνευε, καὶ θεωροῦσα αὐτὸν ἐν ἀγωνίᾳ τὸν εἶδεν ὁσφραϊνόμενον πρὸ τῶν ποδῶν του παραδόξως. Τοῦτο ἦτο ἀποκάλυψις δι' αὐτὴν. Ὁρμησεν εὐθύς ἐκεῖ καὶ διέκρινε χεῖρα φέρουσαν χειρόκτιον καὶ οἰοεὶ νεκράν, ἢν ἡ πνοὴ τοῦ ἵππου, διαλύουσα τὴν χιόνα κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἶχεν ἀποκαλύψει. Τὸ ὑπὸ τὴν χιόνα ἐκτάδην κείμενον πτώμα ὑπῆρξεν ἐμπόδιον, ὅπερ ὁ ἵππος δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπερβῆ καταπατῶν. Ὁ Περὰκ προσέδραμεν εἰς τὰς κραυγὰς τῆς Καρολίνας, κ' ἐξαγαγὼν τῆς χιόνος τὸν Κ. Βιλλεμέρ ἀπέθηκεν αὐτὸν ἐντὸς τῆς ἀμάξης ὅπου ὑπεστήριξεν αὐτὸν ἡ δεσποινὴ Σκίν-Ζενέ, προσπαθοῦσα νὰ τὸν θερμάνῃ ἐντὸς τῆς ἀγκάλης της.

Ὁ Περὰκ ἐδράζε πάλιν τοὺς χαλινούς κ' ἐτρέπη ἐκ νέου πρὸς τὸ Μεζέγκον. Ἐβλεπε κάλλιστα, ὅτι οὐδὲ στιγμήν ἔπρεπε νὰ χάσῃ, ἀλλ' ἔβαινε χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ ἐπάτει, κ' ἐντὸς ὀλίγου ἠφαινότο ἐντὸς χαράδρας ἢν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ. Ὁ ἵππος ἐσταμάτησε μόνος του.

Ὁ Περὰκ τὸν ἀνήγειρε καὶ προσπαθῶν νὰ τὸν ὀπισθοδρομήσῃ, παρετήρησεν ὅτι οἱ τροχοὶ εἶχον ἐμπλακῆ εἰς ἀόρατὸν τι ἐμπόδιον. Ἀλλῶς δὲ καὶ ὁ ἵππος ἦτο παντελῶς ἐξηντηλημένος. Παρώρησεν αὐτὸν εἰς μάτην, τὸν ἐκέντησε, τὸν ἐμάστισε μάλιστα, τότε πρῶτον ἐπὶ ζωῆς του, κ' ἐνέτεινε τὸν χαλινὸν μέχρις αἵματος. Τὸ ταλαί-

πωρον ζῶον τὸν ἐθεώρησε διὰ βλέμματος σχεδὸν ἀνθρωπίνου, ὡσανεὶ ἔλεγε: ἔκαμα περισσότερον τῶν δυνάμεών μου τὴν ἀδύνατον πλέον νὰ σὰς σώσω.

— Θὰ χαθῶμεν λοιπὸν ἐδῶ; εἶπεν ὁ Περὰκ ἀποθεαβῆντες καὶ βλέπων πίπτουσαν κύκλω τὴν χιόνα εἰς ἀδράς καὶ ἀμειλίχτους νιφάδας.

Τὸ ὀροπέδιον εἶχε μεταβληθῆ εἰς στέπην τῆς Σιθηρίας, καὶ τὸ Μεζέγκον μόνον προέβαλλεν εἰς τὸ βάθος τὴν πελιδινήν αὐτοῦ κορυφὴν ὑπὲρ τὴν καταχνίδα. Οὔτε δένδρα, οὔτε στήγη, οὔτε βράχος τις πρὸς καταφύγιον. Ὁ Περὰκ συνησθάνετο, ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε σωτηρίας μέσον.

— Ἄς ἐλπίσωμεν! εἶπε, ἐνοσῶν ἀπλῶς, κατὰ τὴν εἰθισμένην ταύτην φράσιν τῶν μεσημβρινῶν: ἄς περιμένωμεν!

Ἐν τούτοις διενόηθη μετὰ μικρὸν νὰ κερδήσῃ ἐτι ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, ἔστω καὶ τὸ τελευταῖον τῆς ζωῆς του. Λαβὼν μικρὰν σανίδα ἀπὸ τοῦ ἀμαξίου του, ἤρχισε παλαιῶν δι' αὐτῆς κατὰ τῶν νιφάδων, αἵτινες σωρευόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἠπέιλον νὰ θάψωσι μετὰ μικρὸν καὶ ἵππον καὶ ἀμαξίον. Ἐπὶ δέκα λεπτὰ ἠγωνίσθη οὕτως ὡς ἀθλητῆς τὸν ἀδιάκοπον ἐκείνον ἀγῶνα, διανοούμενος ὅτι ἐματαιοῦται μὲν ἴσως ἀλλ' ὅτι ὑπερήσπιζεν οὕτω ἑαυτὸν καὶ τὴν Καρολίαν μέχρι τελευταίας του πνοῆς.

Μετὰ τὰ δέκα ταῦτα λεπτὰ νῆχρησθη τὸν Θεόν. Ἡ χιὼν ἠραιούτο, ὁ ἄνεμος ἐκόπαζε καὶ ἐπανήρχετο ἡ ὀμίχλη, πολὺ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος. Ἐβράδυνε τότε τὴν ἐργασίαν του, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἐγκαταλίπῃ, καὶ εἶδε τέλος μετὰ μικρὸν ὠχρὰν τινὰ ζώνην διαφανομένην εἰς τὸ βάθος τοῦ ὄριζοντος. Ἦτο ἐπαγγελία αἰθρίας.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὔτε λέξιν εἶχεν εἰπεῖ, οὔτε βλασφημήσει ὁ Περὰκ. Ἄν ἡ Καρολίνα ἐκινδύνευσεν ν' ἀπολεσθῆ ἐκεῖ, δὲν ἠθέλησε τὸ ἐνοήσῃ πρὸ τῆς τελευταίας στιγμῆς. Ἐν τούτοις τὴν ἐθεώρησε καὶ τὴν εἶδε τὸσον ὠχρὰν καὶ τοσοῦτον ἀπλανὲς ἔχουσαν τὸ βλέμμα, ὥστε ἐτρόμαξεν.

— Αἶ, κλά! ἐφώνησε. Τί κάμνεις ἔτσι; τὴν ἐπέρασε! Δὲν εἶνε πλέον τίποτε!

— Βέβαια, τίποτε! ἀπήντησεν ἐκείνη πικρῶς γελῶσα καὶ δεικνύουσα εἰς αὐτὸν τὸν Οὐρβανὸν ὑπτιον ἐπὶ τοῦ καθίσματος τοῦ ἀμαξίου, πελιδνὸν ἀπὸ τοῦ ψύχους κ' ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμούς του ἀνοικτούς καὶ ὑελαῖδες ὡς πτώματος.

Ὁ Περὰκ ἐθεώρησε καὶ πάλιν περὶ ἑαυτὸν ἀλλ' οὐδεμίαν παρίστατο ἐλπίς ἀνθρωπίνης ἐπιβουρίας. Ἐπήδησεν ἐπὶ τὴν ἀμαξίαν, ἐσφιγξεν τὸν Κ. Βιλλεμέρ εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ἤρχισε νὰ τὸν τρίβῃ βραμαλέως, μωλωπίζον αὐτὸν διὰ τῶν αἰδερῶν του χειρῶν, καὶ προσπαθῶν νὰ τῷ μεταδώσῃ τὴν θερμὴν τοῦ γηραιῶ του αἵματος, ὅπερ ἀνεζωογονεῖ ἢ ἐργασία καὶ ἡ θέλησις. Ἀλλὰ

μάταια πάντα. Εἰς τ' ἀποτελέσματα τοῦ ψύχους προσετίθετο καὶ νευρικὴ τις κρίσις, ἰδιόζουσα εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ μαρκησίου.

— Ἀλλὰ δὲν ἀπέθανεν! ἔλεγεν ὁ Περὰκ. Τὸ αἰσθάνομαι, εἶμαι βέβαιος. Ἄχ! νὰ εἶχα μὲ τί ν' ἀνάψω φωτίαν! ἀλλ' ἐδῶ ἔχει μόνον πέτρας!

— Δὲν καιόμεν τὸ ἀμάξι; ἐφώνησεν αἴφνης ἡ Καρολίνα.

— Καὶ αὐτὸ γίνεται... ἀλλὰ ἔπειτα;

— Ἐπειτα, ἔπειτα... ὁ Θεός θὰ μᾶς στείλῃ βοήθειαν. Δὲν βλέπεις ὅτι τὸ σπουδαιότερον εἶνε τὴν νὰ μὴ μᾶς καταλάβῃ ἐδῶ ὁ θάνατος;

Ὁ Περὰκ εἶδε τὴν Καρολίαν τὸσον ὠχρὰν, καὶ τὸσον ἰώδεις τὰς παρειὰς της, ὥστ' ἐνόμισεν ὅτι ἠσθάνετο κ' ἐκείνη ἐπερχόμενον τὸν θάνατον.

Ἐξέλιπε πᾶς δισταγμὸς του, καὶ ἀπεφάσισε τὴν θυσίαν ὑπὲρ τῶν ὄλων. Ἐξέβουξε τὸν ἵππον του, ὅστις κατεκλίθη εὐθύς, ὡς οἱ τῶν κοζάκων ἵπποι, ἐπὶ τῆς χιόνος ἢ ἀναπαυθῆ. Ἀφῆρσε τὸ κάλυμμα τοῦ ἀμαξίου, καὶ ἀποθέσας αὐτὸ κατὰ γῆς ἔθηκεν ὑπ' αὐτὸ τὸν Κ. Βιλλεμέρ, ἀναίσθητον πάντοτε, ἀκίνητον καὶ παγωμένον. Εἶτα δὲ ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ κιβωτίου τοῦ ἀμαξίου ὀλίγας δρακμάς ἀχύρων, παλαιὰ χαρτίττα καὶ ῥάκη τινὰ καρβοπάνου, ἐσώρευσε αὐτὰ ὑπὸ τὸ ἀμαξίον καὶ τὰ ἀνήψε διὰ τῶν πυρῶν του. Συντρίψας δὲ διὰ τῶν πεταλωτικῶν του ἐργαλείων τὰς σανίδας καὶ τὰ πέταυρα τοῦ πτωχοῦ ἀμαξίου του, κατάρθωσε νὰ παραγάγῃ φλόγα καὶ δαυλοὺς ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν. Συνέτριβεν ὄλονεν καὶ ἔκαεν. Ἡ χιὼν δὲν ἐπιπτε πλέον, καὶ ὁ Κ. Βιλλεμέρ, τοποθετημένος ἐντὸς ἡμικυκλίου φλεγόντων συντριμμάτων, ἤρχιζε νὰ θεωρῆ μετ' ἐκπλήξεως τὴν πρὸ αὐτοῦ παράδοξον σκηνήν, ἢν ὑπελάμβανεν ὡς ὄνειρον.

— Ἐσώθη, ἐσώθη! ἀκούεις Περὰκ; ἀνεφώνησεν ἡ Καρολίνα, ἦτις ἠσθάνθη αὐτὸν προσπαθοῦντα νὰ ὑπεγερθῆ. Εὐλογημένος νὰ ἦσαι! Σὺ τὸν ἔσωσες.

Ὁ μαρκήσιος ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς Καρολίνας ἐγγυς του, ἀλλὰ νομίζων ὅτι διετελεῖ πάντοτε ἐν ὑπνωτικῇ παραισθησίᾳ, δὲν προσεπάθει νὰ τὴν ἰδῆ. Δὲν ἐνόησε τὰ συμβαίνοντα εἰμὴ ὅτε ἠσθάνθη ἐπὶ τῶν χειρῶν του τὰ χεῖλη τῆς Καρολίνας: ὑπέθεσε τότε, ὅτι ἐμελλε ν' ἀποθάνῃ, ἀφοῦ ἐκείνη δὲν τὸν ἀπέφευγε πλέον, καὶ τῆ εἶπε: χαῖρε!

— Ὅχι, ὄχι! ἀποχαιρετισμὸν! ἀπήντησεν ἐκείνη καταφιλοῦσα τοῦ μέτωπόν του. Πρέπει νὰ ζήσετε... τὸ θέλω... σὰς ἀγαπῶ!

Ἐλαφρὸν ἐρύθημα ἐκάλυψε τὴν ὠχρὰν μορφὴν του, ἀλλ' οὐδεὶς λόγος ἠδυνήθη νὰ δηλώσῃ τὴν χαρὰν αὐτοῦ. Ὁ μαρκήσιος ἐφοβείτο ὅτι ὄνειρεύετο ἐτι: ἀλλὰ προδήλως ἀνεζωογονεῖτο. Ἡ θερμότης εἶχε συγκεντρωθῆ ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ ἀ-

μαξίου, ὅπερ ἔσταγεν αὐτόν, κατέκειτο δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνέτως ἐπὶ τῶν ἐπενδυτῶν τῆς Καρολίνας καὶ τοῦ Περὰκ.

— Ἀλλὰ πρέπει τέλος πάντων νὰ φύγωμεν ἀπ' ἐδῶ, διανοήθη οὗτος, καὶ τὸ ἀνήσυγον βλέμμα του ἀνθρώπησε τὸν αἰθριαζόντα ὀρίζοντα.

Τὸ ψυχρὸν ἦτο δριμύ, τὸ πῦρ ἐσβέννυτο ἐλλείψει τροφῆς, καὶ ὁ ἀσθενὴς δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ βαδίση μέχρι τῶν Σταύλων. Θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ ἡ Καρολίνα; Μόνη διεξόδος ἦτο νὰ ἐπιβῶσι καὶ οἱ δύο τοῦ ἵππου. ἄλλ' ἠδύνατο ἄραγε νὰ τοὺς φέρη τὸ κατάκοπον ζῶον; Ἀδιάφορον ἔπρεπε νὰ γείνη δοκιμὴ, καὶ πρῶτον πάντων νὰ δοθῇ τροφή εἰς τὸν ἵππον. Ὁ Περὰκ τὴν ἀνεζήτησεν, ἀλλὰ δὲν τὴν εὔρε πλέον. Ἡ φλόξ εἶχε καταφάγει καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ ἀμαξίου.

Ἐκπῶνσις τῆς Καρολίνας ἀπέδωκεν αὐτῇ τὴν ἐλπίδα. Τῷ ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι ὑψώματος μικρὸν τινα καπνόν. Ὁ Περὰκ ἔδραμεν ἐκεῖ καὶ εἶδεν ὑποκάτω του βωδᾶμαξον κοπιωδῶς προσεγγίζον, οὐτινος ὁ βοηλάτης ἐκάπνιζεν ἵνα θερμανθῇ.

— Βλέπεις! τῷ εἶπεν ἡ Καρολίνα, ὅτε τὸ ἀμάξιον τοὺς ἐπλησίασεν· ὁ θεὸς μᾶς ἐβοήθησεν!

Ὁ Κ. Βιλλεμέρ ἦτο ἔτι τόσον ἀδύνατος, ὥστε ἐδέησε νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς τὸ βωδᾶμαξον, ὅπερ εὐτυχῶς ἦτο φορτωμένον ἄχυρον, ἐντὸς τοῦ ὑποίου ὁ Περὰκ παρέχωσεν οὕτως εἰπεῖν τὸν μαρκήσιον. Ἡ Καρολίνα ἀνέθη πλησίον του. Ὁ Περὰκ ἐπέβη τοῦ ἵππου του, καταλείπων τὰ λείψανα τοῦ πτωχοῦ ἀμαξίου του, καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἔφθασαν τέλος εἰς τὸ χωρίον τῶν Σταύλων.

Ὁ Περὰκ παρῆλθε περιφρονητικῶς πρὸ τοῦ πανδοχείου γιγαντώδους γυναικός, μὲ γυμνὰς τὰς κνήμας καὶ μὲ χρυσοῦν περιδέριον, ἀληθοῦς βραδύποδος βδελυγμίαν ἐμπνέοντος. Ἐγνώριζεν ὅτι ὁ μαρκήσιος οὐδεμίαν ἠθελε τύχει ἐκεῖ περιποιησεως. Ἀπεβίβασε δ' αὐτόν παρά τινι γνωρίμῳ χωρικῷ. Ἐσπευσαν πάντες περὶ τὸν ἀσθενῆ ἔρωτῶντες καὶ προσφέροντες, χωρὶς ἐκεῖνος κἂν ν' ἀκούη. Ὁ Περὰκ ἐξέβαλεν ἀθηντικῶς τοὺς περὶ τοὺς, ἔδωκε διαταγὰς κ' ἐπελήφθη μόνος τοῦ ἔργου. Ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν ἔλαμψε τὸ πῦρ ἐν τῇ ἐστίᾳ καὶ ὁ οἶνος ἐβράζειν ἐν τῇ χύτρᾳ. Ὁ Κ. Βιλλεμέρ, ἐξηπλωμένος ἐπὶ παχείας στωμνῆς ἄχυρου καὶ χόρτου ξηροῦ, ἔβλεπε τὴν Καρολίαν, γονυπετῆ πρὸ αὐτοῦ, καταγινομένη νὰ ἐμποδίζῃ τὸ πῦρ μὴ καύσῃ τὰ ἐνδύματά του καὶ θεωροῦσαν αὐτὸν περιπαθῶς μετὰ μητρικῆς ἀγάπης. Κ' ἐκείνη μὲν ἀνησύχει ὡς πρὸς τὸ φοβερόν ποτόν, ὅπερ διὰ πολλῶν ἀρωμάτων παρεσκευάζεν ὁ Περὰκ διὰ τὸν μαρκήσιον· ἀλλ' αὐτὸς εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πείραν τοῦ χωρικοῦ. Ἐνεύσεν ὅτι ἠθελε νὰ πῆ, καὶ ἡ Καρολίνα προσήγγισε τρέμουσα τὸ κύπελλον εἰς τὰ χεῖλη του. Μετ' ὀλίγον ἠδυνήθη νὰ ὀμιλήσῃ, νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς

ξένους του, καὶ νὰ εἶπῃ εἰς τὸν Περὰκ, σφίγγων τὰς χεῖράς του ὅτι ἐπεθύμει νὰ μείνῃ μόνος μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς Καρολίνας.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

Ο ΕΡΩΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΙΕΡΗ

καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκία τῆς Κερκύρας.

Ἡ διήγησις αὕτη, ἦν πρῶτος ἀρρηθῆ ὁ ἐν Κερκύρα πρόξενος τῆς Αὐστρίας V. Warsberg ἐν τοῖς Ὀδυσσειακοῖς τοπείοις (Odysseische Landschaften), μεταφράσθη ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ ἀνα τὴν Ἀνατολὴν ταξιδίου τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας Ρουδόλφου (Die Orientreise des Kronprinzen Rudolf).

Ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος κατῴκει ἐν Ἰψῷ χωρίῳ τῆς Κερκύρας, κειμένῳ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Παντοκράτορος, ζευγὸς ἐκπλήσσον καὶ αὐτοὺς τοὺς Κερκυραίους διὰ τῆς καλλονῆς του. Περὶ οὐδὲν ἄλλο διετριβεν ἡ τὴν ἄπαυστον ἀμοιβαίαν ἀγάπην, τὴν εἰς τὴν περιχώρον διανομὴν ἀφθόνων εὐεργεσιῶν, τὴν καλλιέργειαν τινων ἐλαιοδένδρων καὶ τὴν κηπουρικὴν. Οὕτω λέγεται ὅτι ὑπ' αὐτῶν ἐφυτεύθησαν οἱ ἐν τῷ ὄρμῳ φοίνικες καὶ αἱ αὐτόθι πυκναὶ συκαῖ. Ὁ κόσμος ἐκάλεε αὐτοὺς Περαιούς ἀπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πέραν, ἀλλ' ὀλίγα ἐγνώριζε περὶ αὐτῶν. Τῇ 18 Μαρτίου τοῦ 1704 ἀπεβίβασεν αὐτοὺς βενετικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριο τῆς Κερκύρας, ἀφ' οὗ δὲ ὑπέστησαν τὴν τεσσαρακονθήμερον κάθαρσιν ὁ νεανίας ἐπισκέφθη μόνος τὸν Βενετὸν διοικητὴν τῆς νήσου. Ἐπέδειξε δ' αὐτῷ θερμὰ συστατικά τοῦ παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει βαίλου τῆς βενετικῆς πολιτείας. Ἐν τοῖς γράμμασι τούτοις ὁ προστατευόμενος Νικόλαος Πιέρης ἐλέγετο Ἕλληνα ἐκ Φαναρίου, μεγάλως τέως προσενεγκὼν ὑπηρεσίας εἰς τὸν πρεσβευτὴν καὶ ἀναδειχθεὶς διὰ παντὸς τρόπου ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πολιτείας καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν συστατικὴ ἀπηυθύνετο πρὸς ἀπάσας τὰς ἀρχάς, εὐχὴ δ' εἰς μόνον τὸν διοικητὴν. Ἀλλὰ λέγεται ὅτι πρὸς τούτον ἐκόμισε καὶ ἐμπιστευτικὸν ἐπιστόλιον, ἐν ᾧ ἀνετύσσοντο ὅλα τὰ αἰτία τῆς ἐπιβεβλημένης ταύτης εὐγνωμοσύνης· ἀλλὰ περὶ τούτων τότε οὐδεὶς ἐμαθέ τι. Περὶ δὲ τῶν περιπετειῶν ἐξ ὧν ὁ κύριος Πιέρης ἐκ Φαναρίου ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς Κερκύραν ἐν οὐδετέρῳ τῶν ἐπιστολῶν ἐγίνετο λόγος, ὡς οὐδὲ περὶ τῆς κυρίας. Ὁ νεανίας οὐδ' ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ ἐποίησατο λόγον περὶ αὐτῆς. Κατὰ δὲ τὸ βενετικὸν ἄξιωμα, ἰσχύον καὶ ἐν ταῖς βενετικαῖς κτήσεις, καθ' ὅ πᾶς τις ἔμενον ἀνενόητος ἐφ' ὅσον δὲν ἐτάρασσε τὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας, ὁ διοικητὴς οὐδεμίαν ἐπέδειξε φροντίδα περὶ τῆς μυστηριώ

δους ὑπάρξεις ταύτης τῆς γυναικός· ἄλλως δὲ τὸ ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ ἦτο νενυμφευμένος, ἡ δὲ γυνὴ ἠγάπα τὸν ἀπομεμονωμένον βίον δὲν ἦτο περιστάσις προκαλοῦσα ἀσυνήθη περιεργίαν.

Οὕτω μετὰ βραχὺ ἔγειναν ἀμφοτέροι ἀφαντοὶ ἀπ' αὐτοῦ· ἀφ' οὗ δ' ἐπὶ τινα χρόνον ἐζησαν ἀπλοῦν βίον ἐν τινι ἀστικῇ οἰκίᾳ τῆς μεσαιᾶς τάξεως, ἠγόρασαν παρὰ τῆς ἐν Ἰψῷ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου λωρίδα γῆς παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ ἐκοδόμησαν αὐτόθι εἰς βυθμὸν ξενοπρεπῆ διὰ τὴν Κέρκυραν καὶ μᾶλλον ὄχυράν ὡς αἱ λίθιναι οἰκίαι τοῦ Πέραν καὶ τοῦ Γαλατᾶ τὴν ἑπαυλιν, ἧς σήμερον εἶνε ὁρατὰ τὰ εἰσείτια. Τὴν δ' ἐκκλησίαν, εὐχαριστῶν ὅτι παρεχώρησεν αὐτῷ τὴν ὄρατιαν γῆν, διεκόσμησεν ὁ Πιέρης ἐκ νέου καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἔμεινε δωρητὴς καὶ εὐεργέτης αὐτῆς καθ' ὅλον του τὸν βίον. . . Εἰς μόνος μαῦρος δούλος συνώδευε τὸ ζευγὸς κατὰ τὴν εἰς Κέρκυραν ἀποβίβασίν του. Οὗτος δὲ μόνος συγκατέφησε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξοχικὴν οἰκίαν. Τότε δὲ μόνον παρέλαθον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τινὰς παροίκους ἐκ τοῦ λαοῦ τῶν περιχώρων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἦσαν ὀλιγοστοί, οὐδ' εἰσῆρχοντο ποτε εἰς τὸν οἶκον, καὶ μόνον ἐβοήθουν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ἐλαιῶν. Μόλις δὲ μετὰ δύο ἔτη, ἀσθηνόσσης βαρέως τῆς νεαρᾶς γυναικός, εἰσῆχθη εἰς τὴν οἰκίαν νεωτάτη χωρικὴ κόρη, σγεδὸν παιδίον ἀκόμη, ἧτις καὶ ἔμεινε ἔπειτα ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἠγαπάτο πολὺ ὑπὸ τῆς γυναικός. Παρὰ τῆς μικρᾶς ταύτης Ἀσπασίας ἐγνώσθη λοιπὸν τὸ πρῶτον, ὅτι ἡ κυρία Πιέρη κυρίως ἐκαλεῖτο Ναζλῆ, ὅτι τοῦλάχιστον διὰ τοῦτου τοῦ ὄλωος νέου χριστιανικοῦ ὀνόματος προσηγόρευον αὐτὴν ὅ τε σύζυγος αὐτῆς καὶ ὁ μαῦρος θεράπων Μεχμέτ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔπραττε πλείστα ἀγαθὰ ἐλησημονήθη ἐντὸς βραχείας χρόνου ἡ πρώτη ἐκπληξίς περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς πρὸς αὐτὴν ἀφοσιώσεως καὶ εὐγνωμοσύνης.

Ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἄλλο ἐφάνη ἰδιαζόντως περιεργόν, ὅτι οὐδέποτε παρουσιάσθη ἀκάλυπτος ἐνώπιον ἀνδρῶν, καθότι κατὰ τὰ ἔθνη τῶν τότε χρόνων ἐν ἀπομεμακρυσμένοις τόποις ἐπεβάλλετο εἰς τὰς γυναικίνας πολλὴ ἐπιφύλαξις καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ἐγνώσθη περὶ τῆς γυναικός ὅτι ἦτο ἐκτάκτως περικαλλῆς καὶ εἶχεν ἡλικίαν δεκαεξέ περίπου ἐτῶν. Ἐπιστεύετο λοιπὸν μόνον ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ ἦτο πῶς ζηλοτυπότερος τοῦ δέοντος, ἡ δὲ γυνὴ εὐπειθεστέρα πῶς τοῦ συνήθους. Ἡ Ἀσπασία παρίσταεν αὐτὴν εὐπλαστον, ὑγιᾶ, μᾶλλον μικρὰν καὶ στρογγύλην, ξανθὴν καὶ τερόφθαλμον, ἔχουσαν δὲ εὐχρῶα τὰ χεῖλη καὶ τὰς παρειάς. Καὶ ἐλάλει μὲν εὐχερῶς καὶ ἄνευ ξενικῆς προφορᾶς τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς καὶ τοῦ θεράποντος Μεχμέτ ἀναστροφή ἐπαιεῖτο χρῆσιν ἑλληνικῆς γλώσσας.

σῆς ἀγνώστου εἰς τὴν μικρὰν Ἑλληνίδα. Καὶ ὁ Μεχμέτ δ' ὀμίλει ἑλληνιστί, ἄλλως ὅμως δὲν ἀπέκρυπτε τὸ ξένον αὐτοῦ ὄνομα καὶ τὴν θρησκείαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ κύριος Νικόλαος Πιέρης ἐγνώσθη ταχέως ἐν ἀπάσῃ τῇ ὄρεινῃ χώρᾳ ὡς ἐνθερμότητος κληγῆς, ὡς τολμηρότατος ναύτης καὶ ἀλκιυῆς καὶ ὡς δραστήριος γεωργός, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων του ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ τῷ κήπῳ. Οἱ δὲ ἱερωμένοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου ἐγνώριζον περὶ αὐτοῦ ὅτι ἠσχολεῖτο πολὺ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων, οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ περὶ τὸ γράφειν. Ἐλέγετο ὅτι εἶχε συγγράφει ἱστορίαν τοῦ προτέρου του βίου καὶ τῶν ἔργων του ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξ ἧς ἀργότερον ἐγνώσθησαν τὰ μυστήρια τοῦ βίου του, καὶ ἧτις ἀπωλέσθη μόλις κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ἐκεῖνος δὲ δὲν ἦτο πολὺ μέγας τὸ ἀνάστημα, μᾶλλον δ' εἶχε λεπτόν καὶ τρυφερόν σῶμα, βραχεῖαν μέλαιναν κόμην, μικρὸν μέλανα μύστακα καὶ βλέμμα πυρῶδες, ἀλλὰ πῶς ἀβέβαιον, ὑπεκρεῦγον τὸν ἀντιβλέποντα καὶ ἐνίοτε ὡσεὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐτόν. Ἐν συνόλῳ ἐξήγειρε τὴν περιέργειαν διὰ τῆς ἐξόχου του ἐπιτηδειότητος. Ἠρέσκετο δὲ εἰς ἐπιμεμημένην, πολυλάκις δὲ καὶ λαμπρὰν περιβολήν, τοῦθ' ὅπερ προὔξενε πάντοτε μεγίστην, μονοῦ παιδικὴν χαρὰν εἰς τὴν σύζυγόν του.

Οὕτω παρήρχετο ἡ ζωὴ των ἐν καθημερινῇ εὐτυχίᾳ μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 1715. Τότε ἡ μικρὰ Ναζλῆ ἠσθένησε πάλιν. Ὀλίγα εἰδήσεις ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ πάντοτε ἐπιμελῶς ἀποκεκλεισμένου οἴκου. Ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ὅτε προσήλθεν ἡ πρώτη πρὸς τὸ ζευγὸς ἐπίσκεψις, ἧτις καὶ δὲν ἐγένετο δεκτὴ, οἱ ἐπισκέπται ἔμαθον ἤδη ὅτι ὁ κύριος Πιέρης εἶχεν ἐνταφιάσει τὴν σύζυγόν του. Αὐτῇ χεὶρὶ καὶ μόνος ἔσκαψε τὸν τάφον αὐτῆς ὑπὸ τοὺς φοίνικας, οὓς ἐκείνη εἶχε πολὺ ἀγαπήσει. Ἐπὶ τοῦ τάφου δὲν ἔθηκε σταυρὸν οὔτε λίθον, ἀλλὰ μόνον ἄνθη ἄτινα κατέβρεχε πρῶτας καὶ ἐσπείρας διὰ τῶν δακρῶν του. Τὴν γενικὴν δὲ προσοχὴν ἐπέσυρεν ἡ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τῆς ἀκόμη πρὸ τῆς ταφῆς ἐκ τοῦ Ἰψοῦ αἰφνιδία ἀναχώρησις τοῦ μαῦρου Μεχμέτ. Ὁ κύριος Νικόλαος ἐφάνη ἐπὶ τούτῳ σφόδρα ταραχθεὶς, μετέβη δὲ καὶ εἰς τὸ ἄστυ πρὸς τὴν ἀρχὴν ὅπως ἐνεργήσῃ ἀνακρίσει, καὶ ὅτε δ' αὐταὶ ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, οὐδέποτε ἔπαυσεν ἐπιδεικνύων περὶ τῆς ἀπωλείας ταύτης φανερὰν ἀνησυχίαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ σουλτάνος Ἀχμέτ ὁ Γ' εἶχε κυριεύσει τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑποτάξει ὑπὸ τὴν ἡμισέληνον τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν ἠπειρον. Ἀπὸ τοῦ 1713 ἐμαίετο ὁ τουρκικὸς πόλεμος, ὁ τελευταῖος ὃν ἀνέλαβεν ἡ Βενετία, ἀλλ' ὃν διεξήγαγεν ἀπανταχοῦ ἀτυχῶς ὡς ἐκ τῆς ἀστοχίας καὶ ὅστις ἐμνηδένισε διὰ παντὸς τὴν ἐν

τῆ Μεσογείῳ καὶ τῆ Ἀνατολῇ κυριαρχίαν αὐτῆς. Ὁσημέραι οἱ βενετικοὶ στόλοι ἠναγκάζοντο ν' ἀποσύρωνται πλησιέστερον πρὸς τὸν Ἀδριαν. Αὐτὴ ἡ Βενετία ἐφαίνετο κινδυνεύουσα, μόνη δ' ἡ Κέρκυρα ἐκόλυε τὴν αὐτὴν προέλευσιν. Ὡς ἐκ τούτων τῶν περιστάσεων ἐπληρώθη καὶ τὸ ἄλλως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Ναυπάκτῳ μάχης, ἦτοι ἕκτοσθεσ ἀπὸ τοῦ ἐκείνου ἀιώματος, εἰρηνικὸν πέλαγος τῆς Κερκύρας διαφόρων κινδύνων καὶ περιπετειῶν. Ἀλλ' οὐχ ἦπτον ἐκπληξίς κατέλαβε τοὺς ἐν Κερκύρᾳ ὅτε ἠκούσθη ὅτι οἱ Τούρκοι συνθηροῦντο ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀπέναντι τῆς νήσου παρὰ τὸ Βουθρωτόν, ὅπως ἀποπειραθῶσιν ἀποβῆσαι εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐκπολιόρκησιν τοῦ οὐδέποτε πορθηθέντος φρουρίου τῆς Κερκύρας. Ἐπίστευον ὅτι αἱ ἦνται τῶν ἐτῶν 1537 καὶ 1571 εἶχον ἐγκολληθῆ ἰσχυρότατα εἰς τὴν μνήμην τῶν Τούρκων, ὥστε δὲν ἀνέμειον μιμητὴν τοῦ ἀγρίου μὲν, ἀλλ' ἐνταῦθα πρὸ τῆς Κερκύρας ἠττηθέντος Βαρβαρόσσα. Καὶ ὅμως εἰς τὴν πρώτην εἰδήσιν ἐπηκολούθησε μετὰ θαυμασίας ταχύτητος τὸ γεγονός, ἢ κατὰ τὴν 23 Ἰουνίου 1716 προσόρμισις τῶν τουρκικῶν στρατιῶν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Γουβίου, ἔγγιστα τῆς ἐρήμου ἀκτῆς τοῦ Ὑψου. Ὁ Καπετὰν Πασᾶ Τζανούμ Χόντζας ἠγεῖτο στρατοῦ τριακοντάκις χιλίων πεζῶν καὶ τρισχιλίων ἵππεων ἐπιβαίνοντος στόλου ἀποτελουμένου ἐξ εἴκοσι δύο πολεμικῶν πλοίων καὶ πολλῶν φορτηγίδων. Ὁ ἀρχιστράτηγος ἀπέβη καὶ αὐτὸς καὶ ἐγκατέστη ἀμέσως ἐν τῇ ἀκατοικητῇ ἐπαύλει τοῦ Πιέρη. Ἐκολούθει δὲ τὸν στρατάρχην εἰς μόνος μαῦρος, πλουσιώτατα ἐνδεδυμένος δούλος. Οὗτος ἐκυβέρνησε κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τὴν λέμβον οὗτος ὠδήγησε τὸν καπετὰν πασᾶν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς εἰς τὸν ἐξοχικὸν οἶκον. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶχον φύγει, οὐδεὶς ἀνεγνώρισε τὸν μαῦρον Μεχμέτ.

Ὁ κύριος Πιέρης ἦτο ὁ τελευταῖος ἐκ τοῦ ἀπομεινωμένου κτήματος ἀναχωρήσας. Ὅτε ἤδη πλείστοι τῶν ἀγροτῶν εἶχον καταφύγει ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ ἄστεος, ἐξηκολούθει καθ' ἡμέραν πορευόμενος εἰς τὴν ἀνθοσκεπῆ κρύπτην τῆς μικρᾶς Ναζλῆς τὴν ὑπὸ τοὺς φοινίκας, ἐφύτευε νέα ἄνθη ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπεμελεῖτο τῶν παλαιῶν. Οὐδ' ἔγνωσεν τὰ φρούρια παρουσιάζετο ἐκεῖ ἀντὶ τούτου δὲ ἦνθε ὀσημέραι εὐανθέστερος κήπος. Μόλις δ' ὅτε τὰ πρῶτα τῶν Τούρκων πλοῖα προσωρμίσθησαν ἤδη παρὰ τὸ Γουβί καὶ καθίστατο ἀναμφίβολον, ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἡρεμία τοῦ Ὑψου τοῦ θέσις ἐμελλε νάποβῆ τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, ἔφυγε καὶ ὁ Πιέρης εἰς τὸ φρούριον τῆς Κερκύρας. Ὁ δὲ στρατηγὸς Σουλεμβούργιος ἔδωκεν αὐτῷ θέσιν λοχαγοῦ κατὰ τὴν βήτην αὐτοῦ ἐπιθυμίαν ἐν τινι τῶν κινδυνωδισταίων σημείων τοῦ νέου φρουρίου (Fortezza Nuova) πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως.

Αἱ προπαρασκευαί τῶν Τούρκων διήρκεσαν ὀλίγας μόνον ἡμέρας. Ἐν ἀπάσαις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἐφαίνοντο ἀγόμενοι ὑπὸ ἰδιάζοντός τινος πνεύματος μακροδυστάτης σπουδῆς. Τὸ κέντρον τῆς ἐνεργείας μετήνεγκον εἰς Ποταμόν, ὅπου καὶ παρουσιάζετο καθ' ἑκάστην ὁ μέγας βεζύρης καὶ διέμενεν αὐτόθι πολλὰς νύκτας χωρὶς νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Πιέρη. Τῇ 4 Ἰουλίου εἶχον ἐγκαθιδρυθῆ αἱ προφυλακαὶ τοῦ ἐν Ποταμῷ στρατοπέδου, τῇ δὲ 20 Ἰουλίου εἶχον ἤδη ἰδρυθῆ πυροβολοστάσια ἄνωθεν τοῦ προαστείου Μανδουκίου ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀλιβέττου, τῇ δὲ 22 Ἰουλίου κατελήφθη τὸ ὄρος Ἀβραάμ. Οἱ πολιορκούμενοι ἠναγκάσθησαν καθ' ὄλον τὸν περίβολον νάποσύρῳσι τὰς προσκόπους φρουρὰς καὶ νὰ ἐγκλεισθῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Μίαν δὲ ὥραν πρὸ τοῦ ὄρθρου τῆς 6 Αὐγούστου ἐγένετο ἡ κατὰ τῶν τειχῶν ἐφοδος κατὰ τὸ νέον φρούριον καὶ ἐτελείωσεν ὑπὲρ τοῦ Τούρκου στρατάρχου, ὅστις κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐγκαθίδρυσε τὴν στρατιάν του ἐν τῷ πυροβολοστασίῳ Σαρπῶν, ἐξωτερικῷ προτειχίσματι τοῦ νέου τούτου φρουρίου.

Ἐν τῷ ὄχυρῳματι τούτῳ διοικητὴς ἦτο ὁ Νικόλαος Πιέρης. Ὡσεὶ δὲ ὁ καπετὰν πασᾶς ἐγνώριζεν ὅτι οὗτος εὐρίσκετο αὐτόθι καὶ ἐζήτησε αὐτόν, ἐνεφανίσθη ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν ἐφοδον, οὕτως ὥστε ὀλίγα βήματα ἐγγὺς αὐτοῦ ἐπλήγη βαρέως ὁ Πιέρης εἰς τὸ στῆθος ὑπὸ κοινῷ Τούρκου στρατιώτου καὶ πεσὼν χαμαὶ συνελήφθη. Ἀλλ' ἀνεγνώρισε αὐτὸν μόλις τὴν ἐσπέραν, ὅτε μετὰ τὴν μάχην κατὰ τὴν καθημερινὴν συνήθειαν πρὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ποταμοῦ κατετίθεντο μὲν πρῶτον πρὸ αὐτοῦ αἱ κεφαλαὶ τῶν φονευθέντων πολεμίων, εἶτα δὲ παρήλαυον οἱ αἰχμάλωτοι. Τότε ἐζήταξεν αὐτοὺς τὸν μὲν μετὰ τὸν δὲ, ἐξηρεῖνα ἕκαστον, διήνοιγε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀποκεκομμένων κεφαλῶν, ἐζήτησε νὰ εὕρῃ ἐν ταῖς αἱματοφόροις κόμαις τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν χρῶμα, ἀπέβκινε δὲ καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ὡμότερος καὶ ἐπιτακτικώτερος ἐν ταῖς διαταγαῖς περὶ ἐφόδου κατὰ τὴν ὑστερίαν, ὅτε δὲν εἶχεν πάλιν εὐρεῖ ὅτι προφανῶς ἐζήτησε μετὰ μεγάλης μανίας.

Καὶ σήμερον δὲ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς θερμῆς 6 Αὐγούστου ὁ Πιέρης ἤχθη πρὸ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τελευταίων παρελεσάντων. Ἡ ἡλικία, ὁ ἀγῶν, ἡ κόπωση, τὸ αἶμα τὸ πεφυρμένον ἐν τοῖς ἐνδύμασιν αὐτοῦ, ἐν τῇ κόμῃ καὶ ἐπὶ τῆς σφύρας εἶχον ἐπὶ τοσοῦτον μεταμορφώσῃ τὸν περικαλλῆ καὶ ἰσχυρὸν ἄνδρα, ὥστε ὁ Τούρκος ἀνεγνώρισε αὐτόν ὡς τὸν παρ' αὐτοῦ ζητούμενον μόνον ὅτε προῦχώρησεν ἐγγύτατα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ἀνεπέτασε τὴν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν του καλύπτραν, ἦν οὗτος δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰφαίρησιν. Ἡ αἰφνιδία ἀναβίωσις τῆς ἐν τῷ

Μουσουλμάνῳ παλαιᾷς ἐπιθυμίαις ἐκδικήσεως ὑπῆρξεν οὕτω βιαία, ὥστε σχεδὸν ὠπισθοχώρησεν ὑπὸ τῆς πρώτης μακροδυστάτης χαρᾶς ἦν προῦχάλεσεν ἡ μετ' αἰμοχαροῦς ἐπιμονῆς ζητούμενη ἐντάμωσις. Ἐπειτα δὲ συνέλαβε τὸν δυστυχῆ Πιέρην δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐκ τοῦ στῆθους, τὸν ἔρριψε χαμαὶ, τὸν ἐπάτησε διὰ τῶν ποδῶν, ἔπτυσεν αὐτὸν κατὰ τοῦ προσώπου καὶ προσέδεσεν αὐταῖς χερσὶ τὸν δῦμοιρον, οὐδεμίαν ἐκβάλλοντα λέξιν, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ, ὅπως σὺρῃ αὐτὸν κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα ὡς ἴδιον αὐτοῦ αἰχμάλωτον εἰς τὴν ἐν Ὑψῷ ἔπαυλιν. Δῆδες ἐφώτιζον τὴν φρικώδη, φονικὴν ταύτην ἱππηλασίαν τοῦ καπετὰν πασᾶ. Ἐνα δὲ τῶν πυρῶν ἐκράτει ὁ Μεχμέτ, τῆς Ναζλῆς ὁ μαῦρος θεράπων.

[Ἐπεται τὸ τέλος]. Λ'

ΣΠΕΤΣΙΩΤΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΙΣΤΟΡΙΗΜΑ

Α'

Φίλε Κύριε Διευθυντὰ τῆς Ἑστίας

Ἐν Σπέτσεις διατρίβων ἤκουσα ἐν ἄλλοις ναυτικοῖς ἀνεκδότοις καὶ τινὰ περὶ ἐνὸς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων Σπετσιοτῶν πλοίαρχων, τοῦ Βασιλείου Ν. Α. Ὀρλώφ, ἀναφερόμενα οὐχὶ εἰς πολεμικὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' εἰς τὰς ναυτικὰς ἐκείνας γενναίας πράξεις τῶν πρὸ ταύτης χρόνων, δι' ὧν κατώρθουν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ἐμπορεύωνται καὶ αἱ κοινότητες τῶν ναυτικῶν νήσων νὰ ἀντιμετωπίζωσι τὴν ἀθαιρείαν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, νὰ πολιτεύωνται τοὺς Τούρκους διοικητὰς, καὶ νὰ διεκφεύγωσι τὰς καταδιώξεις τῶν λοιπῶν ναυτικῶν δυναμῶν, ὡσάκις εὐρίσκοντο τὰ συμφέροντα τούτων ἐν συγκρούσει. Δύο τῶν ἀνεκδότων τούτων ἀκούσας παρὰ τοῦ σεβαστοῦ γέροντος Νικολάου Β. Ὀρλώφ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, ὃν ἀφορῶσιν, ἔγραψα στενογραφικῶς ἐν ᾧ διηγέτο ταῦτα, καὶ ἀντιγράψας σοὶ πέμπω πρὸς δημοσίευσιν ἄνευ τινὸς προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας τῶν δύο μεγαλωνύμων νήσων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν εἶνε γνωστὴ μόνον, ὡς πρὸς τὰ πρὸ τοῦ 1821 ἔτη, κατὰ τοὺς γενικωτέρους αὐτῆς ὀρισμούς· ἐλλείπουσιν ἐκ ταύτης δυστυχῶς ὅλαι αἱ μικραὶ ἐκείναι λεπτομέρειαι, τὰ μικρὰ γεγονότα, ὧν ἡ ἐπίδρασις συντελεῖ τὰ μέγιστα πολλακίς εἰς τὴν συντέλει ἐνὸς ὅλου. Γινώσκωμεν περίπου τοὺς κυριωτέρους ὄρους τοῦ πολιτεύματος τῶν κοινοτήτων τῶν νήσων, γινώσκωμεν πολλὰ περὶ τῆς ἀκρας ἠθικῆς τῶν νησιωτῶν, καὶ τῆς μυθώδους τιμιότητος περὶ τὰς συναλλαγὰς τῶν Σπετσιο-

τῶν καὶ Ὑδραίων, ἀλλὰ πῶς ἐμορφώθη τοιοῦτος ἐξαιρετικὸς παρ' αὐτοῖς πολιτισμὸς, καὶ τοιαύτη κολοσσαία ναυτικὴ δύναμις, διὰ τίνων διήλθον περιπετειῶν μέχρις οὐ φθασωσιν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ 1821, τίνες οἱ πρῶτοι πατέρες τῶν κοινοτήτων τούτων, εἰς τὴν φωνὴν τῶν ὁμοίων ὑπήκουον πληθυσμοὶ ὁλόκληροι, ἀγνοοῦμεν μόνον μικρὰ τινὰ μεμνημένα γεγονότα περιεσώθησαν, καὶ ταῦτα περισυναχθέντα πολὺ ὕστερον, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ κρότος τῶν πυροβόλων τῶν Σπετσῶν, τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Ψαρῶν διήγειρεν ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἄς ἔλθω εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ Σπετσιοτικῆς ἱστορήματος.

Ἐν Σπέτσεις τῇ 20 Αὐγούστου 1885.

Ὁ πρόθυμος

Α. Μ.

« Περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1812 ὁ Βασιλεὺς Ν. Α. Ὀρλώφ, νέος τριακονταετῆς τὴν ἡλικίαν, πλοίαρχος ἰδιοκτῆτου πλοίου, φέροντος τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Λυκοῦργος, προσωρμίσθη εἰς Ψαρὰ, ἐνθα κατὰ τύχην συνήντησε πλοίαρχα ἐκ Κυθωνίων, φέροντα φορτίον σίτου. Συνεννόηθαι ὁ πλοίαρχος μετὰ τῶν κυβερνητῶν τῶν πλοιαρίων ἠγόρασε τὰ φορτία τῶν συμποσούμενα εἰς 7 χιλιάδας κοιλὰς μετὰ τῆς συμφωνίας νὰ τῷ προμηθεύσωσι δι' ἀμέσου μεταφορᾶς καὶ ἕτερον σίτον 8,000 κοιλῶν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου, χωρῶντος 15,000 κοιλῶν. Οἱ κυβερνηταὶ τῶν πλοιαρίων παρεδέχθησαν τὴν συμφωνίαν· διότι τὸ κέρδος ἦτο μέγα, ἀλλ' ἐφοβούντο νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἐκφόρτωσιν ἐν τῷ φανερῷ, διότι ἡ Τουρκία εἶχε κηρύξει τότε τὸ λεγόμενον διασάκ, δηλαδὴ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐκ τοῦ κράτους τῆς. Διὰ τοῦτο συνένοησαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ν' ἀρθῶσιν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ ἐν αὐτῷ νὰ παραλάβωσι τὸ φορτίον, ὅπερ καὶ ἐγένετο, πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ψαρῶν ἐν διαστήματι ὀλίγων ὥρων. Μετὰ τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν 7,000 κοιλῶν τὰ πλοίαρχα διηυθύνθησαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τσαντάρλη (τὸν Ἑλλαϊτικόν), ἵνα προμηθεύσωσιν ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐπίλοιπον φορτίον. Τὸ δὲ πλοῖον τοῦ Ὀρλώφ παρέπλεε βραδείως μεταξὺ Χίου καὶ Ψαρῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον Καρκαμπουνοῦ (Μέλαινα ἄκρα), τοῦ πληρώματος, συγκειμένου ἐξ 65 ἀνδρῶν, ἀσχολουμένου εἰς τὸ νὰ βίπτῃ τὸ ἔρμα εἰς τὴν θάλασσαν ὅπως εὐρεθῆ τὸ πλοῖον ἑτοιμον εἰς τὴν παραλαβὴν τοῦ νέου φορτίου. Τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 4 ὥραν μ.μ. ὁ ἐπὶ τοῦ μεσαιῶ ἰστοῦ καθήμενος σκοπὸς ἐφώνησε ἀτὰ πλοίαρχα ἐρχονται· τότε διηυθύνθη τὸ πλοῖον τοῦ Ὀρλώφ πρὸς αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐπλησίασε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τὰ πάντα ἦσαν ἑτοιμα πρὸς παραλαβὴν τοῦ φορτίου τὴν νύκτα ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ πλοίου

προσκολληθέντων πλοιαρίων, εirγάσθησαν δι' ὅλης τῆς νυκτός, περί δὲ τὸν ὄρθρον, ἐκφορτωθέντων τῶν πλοιαρίων, παρετήρησαν ἐρχομένην κατ' αὐτῶν τουρκικὴν φρεγάταν ἐκ τῆς Χίου, ἣτις παρέπλεε τὰ παράλια ἐκεῖνα πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐξαγωγῆς σιτηρῶν, καὶ τῆς ὁποίας ὁ διοικητὴς ἐνόησεν ὅτι τὸ ἐκεῖ ὑπάρχον πλοῖον περιεῖχε σιτηρά. Ὁ Ὀρλώφ ἰδὼν κατ' αὐτοῦ διευθυνομένην τὴν φρεγάταν, ἀπομακρύνεται διὰ τοῦ ταχυπλοίου πλοίου του, πλησιαστίου ὄντος, καὶ κατορθώνει δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ν' ἀφήσῃ πολὺ ὀπίσω τὴν βραδυκίνητον φρεγάταν· τὴν δὲ νύκτα διευθύνεται εἰς Σπέτσας, ὅπου ἐλλιμενίσθη, μὴ ἔχων οὐδεμίαν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ φρεγάτα ἐξηκολούθει τὴν καταδιώξίν του. Ἄλλ' αἰφνης μετὰ παρέλευσιν 24 ὥρων ἡ φρεγάτα ἐμφανίζεται πρὸ τῶν Σπετσῶν καὶ ἀγκυροβολεῖ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, μαθόντος τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς ἐξ Ἑλληνοσ αἰχμαλώτου ἐν αὐτῇ ὅτι τὸ καταδιωκόμενον πλοῖον ἦτο Σπετσιωτικόν.

Ὁ Ὄθωμανὸς πλοίαρχος ἀποβαίνει ἀμέσως εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν Καγγελαρίαν, ἐνθα συνήρχοντο καὶ συνεδρίαζον οἱ Πρόκριτοι, καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν ἐπιμόνως καὶ ἀπειλητικῶς νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸ πλοῖον καὶ τὸν πλοίαρχον. Οἱ πρόκριτοι, ἐξ ὧν εἰς ἦτο καὶ ὁ γέρον πατὴρ τοῦ καταδιωκόμενου Β. Ὀρλώφ, εἶπον εἰς τὸν Ὄθωμανὸν πλοίαρχον ὅτι ἐπειδὴ ἦτο ἡδὴ ἐσπέρα, νὰ προσέλθῃ τὴν ἐπαύριον ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Τὴν νύκτα δὲ συνεδριάσαντες προσκαλοῦσι τὸν Ὀρλώφ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγγέλουσιν ὅτι «ὁ καπετάνιος Τοῦρκος ζητεῖ ἢ νὰ σὲ παραδώσωμεν ἢ νὰ σὲ συλλάβῃ διὰ τῆς βίας». Ὁ Ὀρλώφ καταληφθεὶς ὑπ' ὀργῆς ἐκ τῶν λόγων τούτων καὶ ἐξ ὑπερβαλλούσης φιλοτιμίας εἶπεν

— Ἐγὼ εἰς Τοῦρκους δὲν παραδίδομαι, ἀλλ' οὔτε σεῖς ἔχετε τὴν δύναμιν νὰ με παραδώσετε.

Τότε ὁ γέρον πατὴρ του, εἰς τῶν προκρίτων, λέγει αὐτῷ ἀλθανιστί·

— Μπῆρο Βασίλι, μὸς χάπμ λούφτ μὲ ντοβλέτ, τουτέστι « Παιδί μου Βασίλη, μὴν ἀνοίξεις πόλεμον μὲ τὴν Τουρκιά.

— Ὅχι, πατέρα, εἶπεν ὁ Ὀρλώφ, ἀλλὰ νὰ μᾶς δημεύσωσι πλοῖον καὶ φορτίον, νὰ χαθῶμεν ἀπὸ τὸν κόσμον, νὰ μείνωμεν ἐλεεινοὶ εἰς τοὺς δρόμους, καὶ σὺ ὁ γέρον πατὴρ μου νὰ ψωμοζήτῃς, αὐτὸ δὲν γίνεται (ἄγιο πὸς ζπενέτ). Ἄλλ' ἰδοὺ τί θὰ γείνη: σεῖς νὰ με κηρύξετε ἀποστάτην, καὶ νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν καπετάνιον τῆς φρεγάτας νὰ ἔλθῃ νὰ με συλλάβῃ, ἀφοῦ ἔχει 300 ναύτας, καὶ κανόνια, καὶ δύναμιν. Ἐγὼ δὲ θὰ σκεφθῶ τί θὰ κάμω τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον.

Ταῦτα εἰπὼν ἐξέρχεται καὶ ναυτολογεῖ πλὴν τῶν 65 ναυτῶν, οὓς εἶχε τὸ πλοῖόν του, ἐτέρους 60, διατάξας ἵνα πάντες, καὶ οἱ 125, ἐπιβῶσι

τοῦ πλοίου, ἐτοιμάσωσιν ἀθουρίδας τὰ πάντα πρὸς ἀπόπλουν, καὶ ἄρῃσι τὴν ἀγκυραν, χωρὶς νὰ ἐννοηθῶσιν.

Ὁ ἄνεμος ἔπνεε γρήγορος (βορειοανατολικός), λίαν ἐπιβοηθητικός, ὁ δὲ ἥλιος ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ὅτε αὐτὸς ἐπιβιβάσθεις τοῦ πλοίου, διέταξε ν' ἀναπετάσωσιν ὅλα τὰ ἱστία διὰ μιᾶς ταυτοχρόνου ἔλξεως· τὸ πλοῖον ταχύπλουν ἐκινήθη ταχέως κατὰ μέτωπον τῆς φρεγάτας. Οἱ Τοῦρκοι θορυβηθέντες, ἤρχισαν νὰ κανονοβολῶσιν, ἀλλ' ὁ χειρισμὸς τοῦ πηδαλίου τοῦ πλοίου ἐγένετο μετὰ τσοαύτης δεξιότητος ὥστε μικρὰς μόνον ζημίαις καὶ ἀσημάντους ὑπέστη. Ἄμα τὸ πλοῖον διῆλθε τὴν πρῶραν τῆς φρεγάτας, διέταξεν ὁ Ὀρλώφ νὰ στρέψωσι δεξιὰ τὰς κεραίας καὶ διηυθύνθη πρὸς τὰ μεσημβρινὰ τῶν Σπετσῶν, ἐγκαταλείψας τοὺς ὀθωμανοὺς χαίνοντας ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῆτῳ ἀποδράσει. Τὴν νύκτα δὲ ἀπεβίβασε τοὺς ἐπικούρους 60 ναύτας εἰς τὴν ἀντίθετον παραλίαν τῆς νήσου, αὐτὸς δὲ διηυθύνθη πρὸς τὸν Μαλέαν.

Ὁ Ὄθωμανὸς πλοίαρχος διέταξε τὴν ἐτοιμασίαν τῆς φρεγάτας πρὸς καταδιώξιν, ἀλλὰ μικρῷ ἐδέησεν ἐκ τῆς ἀνικανότητος τῶν ναυτῶν νὰ ἐξοκείλῃ τὸ πλοῖον εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀγκυροβολήσῃ ἐκ νέου. Τέλος μετὰ πολλοῦ κόπου, ἐργαζομένου τῶν ναυτῶν δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἤρθῃ ἡ φρεγάτα εἰς τὸ πέλαγος, καὶ ἐπλευσε μέχρι Παραπόλας, μετ' ὃ ἐπανάκαμψεν εἰς Σπέτσας, διότι οὐδαμῶς ἐφαίνετο τὸ πλοῖον τὸ Σπετσιωτικόν.

Πλήρης ἀγανακτικῆς ὁ πλοίαρχος, προσκαλεῖ τοὺς προκρίτους εἰς τὴν Καγγελαρίαν, καὶ ἀπειλεῖ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν παρέδωκαν τὸν ἀποστάτην. Ἄλλ' οἱ Πρόκριτοι ἐνθαρρυνθέντες, τῷ εἶπον ὅτι αὐτὸς εἶχε χρέος καὶ τὴν δύναμιν νὰ τὸν συλλάβῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπραξε καὶ τὸν ἄρῃσε, διότι γνωρίζουσι ὅτι ὁ ἀποστάτης τὸν δωροδόκησε. Προσέθηκάν δὲ ὅτι θ' ἀναφερθῶσι καὶ θὰ τὸν καταγγείλωσιν εἰς τὸν Καπετάν Πασῶν ἐπὶ δωροδοκίᾳ. Ὁ ὀθωμανὸς πλοίαρχος ἀκούσας ταῦτα ἐθορυβήθη· καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ φόβου παρεκάλεσε θερμῶς τοὺς προκρίτους νὰ μὴ προβῶσιν εἰς τοιοῦτον διάβημα, καὶ ἄς ὑπάγῃ εἰς τὸν διάβολον ἐκεῖνος ὁ χριστίζης (ὁ κακούργος).»

Οὕτω πως ἐπολιτεύοντο αἱ κοινότητες τότε πρὸς τοὺς Τοῦρκους, καὶ διὰ τοιούτων μέσων πολλάκις κατώρθουν ν' ἀποφεύγῃσι μεγαλείτερα δεινά, ἅτινα οἱ Τοῦρκοι διοικηταὶ ἔνεκα τῆς ἀνικανότητος αὐτῶν, ὅπως δικαιοθῶσιν, ἐπέβαλλον ἀυθαίρετως εἰς αὐτάς.